Ἶρις

"Κι εκεί που τελειώνει ο κόσμος κι ανοίγεται
το μέγα χάος που το φοβούνται ακόμη και οι Θεοί,
*μόνο η **Ίρις** μπορεί για λίγο να πλησιάσει"*
(Ησίοδος Θεογονία)

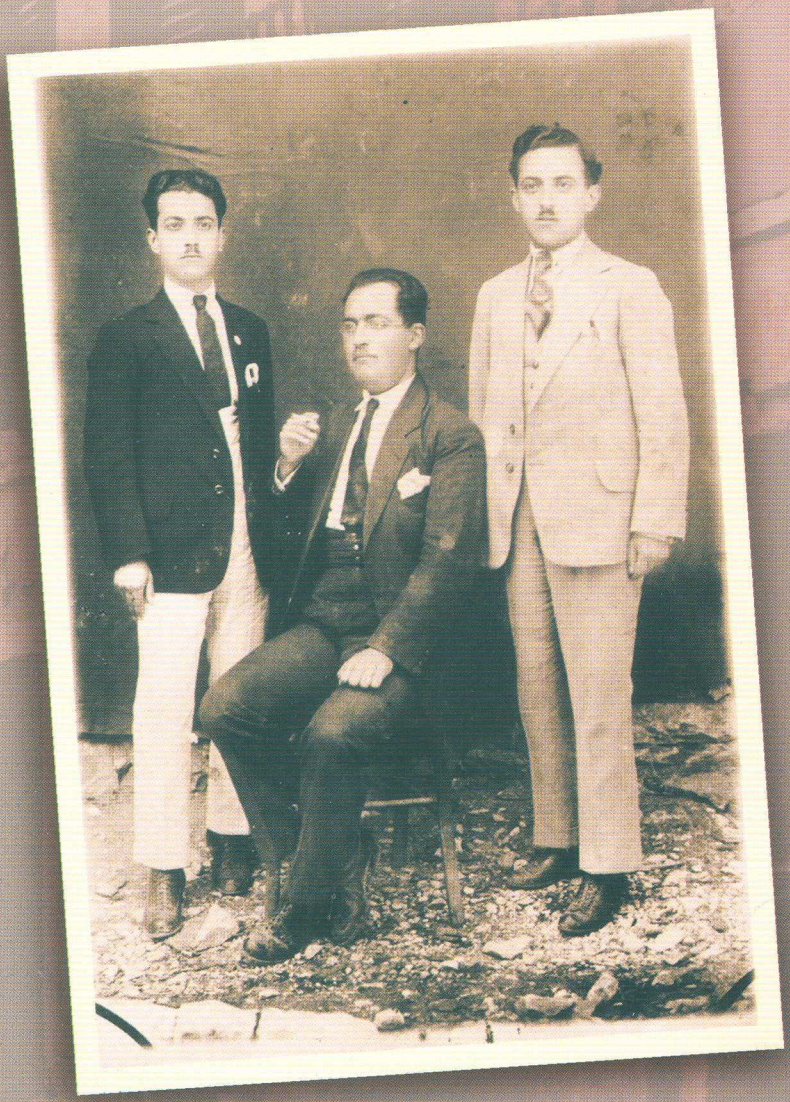

Γλυκό τραγούδι τραγουδώ το ιδανικό του σκλάβου
Τον πόνο της ψυχολογιάς και τη μεγάλη ελπίδα
Μα γίνομαι άγριαν αστραψιά, πυρσός, βελούβια λάβα
Μπρος του Δυνάστη το ραβδί, του αφέντη το μαστίγι

Γιωσέφ Ελιγιά, *Προλεταριακή τέχνη*, 1928

ΚΥΡΙΑ
ΒΑΣΙΛΙΚΗ ΚΛΕΙΤΣΑ
ΥΠΑΛΛΗΛΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

ΤΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΤΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΤΕΥΧΟΣ 13° ΜΑΪΟΣ - ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ 2001

*"Η **Ίρις**, κόρη του Θαύμαντα και της Ηλέκτρας,*
αγγελιοφόρος των Θεών, με φτερά και φτερωτά πέδιλα,
γρήγορη σαν τον άνεμο έπαιρνε και έφερνε τα μηνύματα από θεούς και ανθρώπους..."

(Ησίοδος, Θεογονία)

Με αφορμή το αφιέρωμα στον Γιωσέφ Ελιγιά

Μνήμη Γιωσέφ Ελιγιά

Γιωσέφ, ποιητή Εβραιοχριστιανέ,
Ιουδαίων γέννημα, θρέμμα Γιαννίνων,
Ώριε, γραμμάτων δουλευτή σεμνέ,
Σ' ακούω στη λίμνη, στους λυγμούς των κύκνων,
Έπλαθες κόσμο αγάπης με ισότη
Φτωχό θύμα του Καμπιλή "πατριώτη".

Ελιγιά, ποιητή, μπροστάρη κι οδηγέ,
Λίγα τα χρόνια που έζησες, καλέ μου,
Ίσως, κεφάλι αν είχες σκύψει, δάσκαλέ μου,
Για σέν' όλα λαμπρά, ονείρων κυνηγέ.
"Ιησούς", "Πουρέιμ", "Κιλκίς"..., τα ωραία ποιήματά σου,
Αχ! Ένας δρόμος τώρα μας θυμίζει τα όνειρά σου...

Α.Ν.Γκότοβος

φωτογραφία εξωφύλλου: Ο Γιωσέφ Ελιγιά στο Αργυρόκαστρο το 1924 ανάμεσα σε φίλους του γιαννιώτες Χαΐμ (αριστερά) και Μάρκο (δεξιά) Μπαττίνο.
(Αρχείο Ε. Κουρμαντζή)

Οδηγίες προς τους συγγραφείς

Σκοπός της διμηνιαίας έκδοσης του *"Ίρις"* είναι να καλύψει, κατά το δυνατόν, την έλλειψη ενός περιοδικού αφιερωμένου στις δραστηριότητες της πανεπιστημιακής μας κοινότητας. Η συντακτική επιτροπή είναι υπεύθυνη για την επιλογή της ύλης και την τυπογραφική επιμέλεια του περιοδικού, δεν επεμβαίνει όμως στα άρθρα των συγγραφέων. Για την παράδοση συνεργασιών οι συνάδελφοι παρακαλούνται να απευθύνονται στην συντακτική επιτροπή ή στη Γραμματεία της Πρυτανείας (για το περιοδικό Ίρις).

Η Σ. Ε.

Ίρις

Τεύχος 13 • ΜΑΪΟΣ - ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ 2001

ΙΣΤΟΡΙΑ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ 4 Γιωσέφ Ελιγιά
Ελένη Κουρμαντζή

Προοπτικές της Τεχνολογίας στην Πανεπιστημιακή Εκπαίδευση, Διδασκαλία και Έρευνα
Χρήστος Μασσαλάς 14 ΕΠΙΣΤΗΜΗ ΚΑΙ ΠΑΙΔΕΙΑ

ΕΠΙΣΤΗΜΗ ΚΑΙ ΠΑΙΔΕΙΑ 18 Το πέρασμα του χρόνου
Κωνσταντίνος Βαγιονάκης

Συμβάλλοντας στην εκπαίδευση ενός σύγχρονου αγρότη - επιχειρηματία και στην ενίσχυση των σχέσεων διασυνοριακής συνεργασίας
Κωνσταντίνα Μπάδα 24 ΕΠΙΣΤΗΜΗ ΚΑΙ ΠΑΙΔΕΙΑ

ΓΝΩΜΕΣ 28 Του Αγίου Γεωργίου... Δουρούτης
Μ. Παπαευσταθίου - Τσάγκα

30 ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΤΟΥ Π.Ι.
Β. Κατσαδήμα

Επί τη αναχωρήσει του Ν. Ψημμένου, καθηγητή της Φιλοσοσοφικής Σχολής.

Γ. Παντής

Προς τους βασιλείς των Αχαιών

Την κάθοδο των Δωριέων όσο κι αν την απεύχεστε,
γιατί τάχα τα ξακουστά βασίλειά σας απλώς θ' αναστατώσει,
δεν την αποφεύγετε βεβαίως·
εξάλλου,
είναι καιρός ακόμη κι εσείς να το δεχτείτε
πως μόνο μία κάθοδος βαρβάρων σαν κι αυτούς
περ' από την αναπότρεπτη πλέον πτώση σας
την πρώτη - πρώτη άνοιξη
στους δύσμοιρους λαούς σας θε να φέρει.

Νίκος Ποταμίτης

Γιωσέφ Ελιγιά

Πρωτοπόρος διανοούμενος των Ιωαννίνων της δεκαετίας του '20*

Κουρμαντζή Ελένη**
Λέκτορας του τμήματος Φιλολογίας
του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων

* Με αφορμή τη συμπλήρωση των εκατό χρόνων από τη γέννηση και εβδομήντα από τον θάνατο του μοναδικού ελληνοεβραίου ποιητή και διανοούμενου Γιωσέφ Ελιγιά (1901-1931).

** Η Δρ. Ελένη Κουρμαντζή διδάσκει Νεοελληνική Λογοτεχνία στη Φιλοσοφική Σχολή του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων.
Η πόλη των Ιωαννίνων με τη μεγάλη παράδοση στα γράμματα, έχουν συμβάλλει στον εντοπισμό των αντικειμένων της έρευνάς της: Χώρος, *τα Ιωάννινα*. Χρόνος, *17ος έως τα μέσα του 20ου αιώνα*. Η διδακτορική της διατριβή φέρει τον τίτλο *Η πνευματική κίνηση στα Γιάννενα από τα τέλη του 18ου έως τις πρώτες δεκαετίες του 19ου αι.*, Φ.Σ.Π.Ι. Γιάννενα 1991.
Επιμέρους μελέτες της και δημοσιεύσεις αφορούν την τοπική λογιοσύνη: *Ψαλίδας, Βηλαράς, Χρηστοβασίλης, Κονεμένος, Γ. Χατζής- Πελλερέν. Δ. Χατζής, Γιωσέφ Ελιγιά.* Οι παραπάνω λόγιοι εντάσσονται μέσα στον χώρο, στον χρόνο και στις συνθήκες της πνευματικής τους παραγωγής, και αποτελούν αντικείμενα διδασκαλίας στα τμήματα της Φιλοσοφικής Σχολής του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων

Όπου, γύρω κει κατά το 1925, ακούστηκε και σε μας η φωνή ενός καινούργιου προφήτη. Δεν υπάρχει, έλεγε αυτός, κανένας άλλος τρόπος για τους οβραίους να γλυτώσουν, να σταματήσει η χαμένη τυράννια τους κι η ντροπή τους, παρά να τις σπάσουνε μια και καλή τις πλάκες του Μωϋσή. Οι φτωχοί με τους φτωχούς κι οι αρχόντοι με τους αρχόντους,...

Έτσι μας παρουσιάζει για πρώτη φορά ο Δημήτρης Χατζής "τον καινούριο προφήτη" της Ισραηλιτικής Κοινότητας Ιωαννίνων, μέσα από το διήγημα "Σαμπεθάι Καμπιλής" της συλλογής "Το τέλος της μικρής μας πόλης" (έκδ. *Νέα Ελλάδα*, 1953).

Στο έργο αυτό ο Χατζής κάνοντας μια τομή στην αμέσως προπολεμική κοινωνία των Ιωαννίνων, μας εκθέτει τα προπολεμικά τεκταινόμενα της Ισραηλιτικής Κοινότητας μέσω των δύο, ιστορικών πλέον προσώπων: Του πανίσχυρου έμπορου και θρησκευτικού λειτουργού *Σαμπεθάι Καμπιλή* και του προοδευτικού και ριζοσπάστη αγωνιστή *Γιωσέφ Ελιγιά*, πρόσωπα που εκπροσωπούν δύο αντίθετους ιδεολογικούς κόσμους.
Η επικράτηση του πρώτου κόσμου στον δεύτερο είχε ως αποτέλεσμα τον ολοκληρωτικό εκτοπισμό των Εβραίων της πόλης μας, στις 25 Μαρτίου 1944, και τη μεταφορά τους στα στρατόπεδα της εξόντωσης.

Γιάννενα, 2001

Οι φωτογραφίες είναι από το βιβλίο του B. H. Fleischer, Στέμμα και Σβάστικα, τ.ΙΙ, Αθήνα 1995, σ. 494-5.
Ο εντοπισμός του σημείου (πλατεία Μαβίλη) έγινε από τη συγγραφέα του κειμένου Ε. Κουρμαντζή και η ταύτιση των προσώπων από εβραιογιαννιώτες της Νέας Υόρκης.

Γιωσέφ Ελιγιά
(Αρχείο Εβραϊκού Μουσείου Ελλάδος)

Ο ΓΙΩΣΕΦ ΕΛΙΓΙΑ παραμένει έως και σήμερα ο "γνωστός-αγνοημένος", αν και υπήρξε από την αρχή σχεδόν της καλλιτεχνικής του δημιουργίας διανοητής και πρωτοπόρος αγωνιστής των κοινωνικών και πολιτικών αντιθέσεων.

Αν θελήσουμε να δώσουμε μια απλή απάντηση σε αυτό, θα πρέπει να αναφέρουμε τα λόγια του Δ. Χατζή από το γνωστό μας διήγημα: *Ο Ελιγιά τόλμησε, λένε, να κάνει ρωγμή στον Μωσαϊκό και στον Ρωμέικο Νόμο...*

Τικ, επιζωγραφισμένη ξύλινη θήκη για το Σέφερ Τορά, Βιβλίο της Παντατεύχου, από τα Γιάννενα, 19ος αι. (Αρχείο Εβραϊκού Μουσείου Ελλάδος.)

Ο Ιωσήφ Ηλία Καπούλιας ή Γιωσέφ Ελιγιά γεννήθηκε το 1901 στα Γιάννενα και φοίτησε στη γνωστή Σχολή της Alliance Israélite, όπου αργότερα δίδαξε. Για πρώτη φορά ο Ελιγιά έρχεται στη δημοσιότητα το 1918, όταν ιδρύεται ο Σύλλογος Αμελέ Σιών, όπου σε εκδήλωσή του, όπως μας πληροφορεί η εφημερίδα 'Ισραήλ' των Τρικάλων, "*ο τελειόφοιτος της 'Αλλιάνς'* κ. Ιωσήφ Ηλία, *...δι' ωραίων και ευφραδών στίχων του ελληνιστί εξύμνησε τα τελούμενα υπό του Σιωνισμού* ". Ήταν τότε ο Ελιγιά ένας ένθερμος σιωνιστής που πίστευε ότι η εβραϊκή φτωχολογιά θα σωζόταν μόνο με την ίδρυση ισραηλιτικού κράτους στην Παλαιστίνη.

Μετά τον θάνατο του πατέρα του το 1921, τον συναντούμε αφοσιωμένο στην κοινωνική δράση και μάλιστα κατά τρόπο ριζοσπαστικό: Είναι η στιγμή που ανοίγεται προς τους διανοούμενους των Ιωαννίνων και προς άλλους κοινωνικούς κύκλους, ενώ ανάλογη είναι και η πνευματική του πορεία. Έτσι ενώ από το 1918 δημοσιεύει ποιήματα που εξυμνούν τη Σιών, το 1920 γράφει ποιήματα ρομαντικού περιεχομένου, ώσπου το 1924 η ποίησή του παίρνει έναν καθαρά ριζοσπαστικό χαρακτήρα. Ο Ελιγιά εγκαταλείποντας σιγά-σιγά την καθαρή ιδέα του Σιωνισμού, προσανατολίζεται στη διεύρυνση της εβραϊκής παράδοσης και αρχίζει τη μετάφραση ποιημάτων στην ελληνική. Είναι πλέον κατά την ορολογία της εποχής ένας αλλιανιστής, δηλαδή ένας "αφομοιωτικός" σύμφωνα με τις αρχές της Alliance Israélite Universelle του Παρισιού, οργανισμού με πρωτοβουλία του οποίου ιδρύθηκαν οι διάφορες ανά τον κόσμο τοπικές, σύγχρονες εβραϊκές Σχολές.

ΑΣΜΑ ΑΣΜΑΤΩΝ (*)
(CHIR AHCHIRIM)

ΑΣΜΑ Α' (Κ. Α. ἐδ. 2—8)

Μὲ τῶν χειλιῶν σου τὰ φιλάκια ποτισέ με,
Τί πιὸ γλυκὰ τὰ χάδια σου κι' ἀπ' τὸ γλυκὸ κρασάκι.
Βαρειὰ ζαλίζουνε τὰ μύρα σου. Καὶ τὄνομά σου
Εἶναι κι' αὐτὸ μυρωδικὸ ποὺ ξεχειλίζει.
Γι' αὐτὸ οἱ κοπέλλες σἔχουν ἀγαπήσει.
Σεῖρε μου ὅπου κι' ἂν θές! Μαζί σου ἂς τρέξουμε πηλάλα!
Τί κι' ἂν ὁ Ρήγας βούλεται νὰ πάω μὲς στὸ χαρέμι;
Ἐγὼ μὲ σένα θὰ χαρῶ τρελλὰ καὶ θὰ γλεντήσω,
Τί πιὸ γλυκὸς κι' ἀπ' τὸ γλυκὸ κρασάκι εἶν' ὁ σεβντᾶς σου,
Τί σ' ἀγαπήσαμε ὅλες μας στάλήθεια!

Οι Σχολές αυτές εκτόπισαν στις αρχές του αιώνα τις παραδοσιακές Σχολές θρησκευτικής μόρφωσης και στοιχειώδους εκμάθησης της εβραϊκής, και ως τέτοια υπήρξε και το παράρτημα στην πόλη των Ιωαννίνων που αρχίζει να λειτουργεί το 1904.

Στη σπουδαία Alliance της πόλης διδάσκεται κυρίως η γαλλική γλώσσα και ο πολιτισμός (λογοτεχνία, ιστορία), καθώς επίσης επιστήμες, τέχνες και μαθηματικά στη γαλλική, και εδώ έγκειται και το ανακριβές όνομα

Η έκτη τάξη του σχολείου της Alliance Israélite Universelle, Γιάννενα, 1932/33 (Αρχείο Εβραϊκού Μουσείου Ελλάδος).

"Alliance Francaise". Στα μαθήματα της Σχολής συμπεριλαμβάνονται η εβραϊκή και η ελληνική παιδεία καθώς και η τουρκική γλώσσα, η οποία παύει να διδάσκεται με την Απελευθέρωση της πόλης το 1913. Από τις παραπάνω αναφορές γίνεται κατανοητό ότι οι μαθητές της αποκτούσαν έναν υψηλό βαθμό μόρφωσης και μια τέτοια περίπτωση είναι και ο Γιωσέφ Ελιγιά, ο οποίος από πολύ νέος εμφανίζεται εγκρατής της εβραϊκής, της γαλλικής και της νεοελληνικής λογοτεχνίας. Έτσι, όταν είναι πλέον διδάσκαλος της Alliance, η ομιλία του με τίτλο, *Περί μεταβιβλικής ποιήσεως*, στη Ζωσιμαία Σχολή τον Δεκέμβριο του 1924, μας υποδεικνύει το παραδοσιακά υψηλό επίπεδο των διδασκάλων και μαθητών της Σχολής και αυτό άλλωστε τονίζεται στην αφιέρωση της ομιλίας του λόγιου πλέον Ελιγιά, *Στο Σεβαστό και Αγαπητό μου Καθηγητή και συνάδελφο, Κύριον Αβραάμ Δαβίδ που πρώτος με ωδήγησε μέσα στον ποιητικόν ανθώνα της Εβραϊκής.*

ΑΛΛΑ, ποιο είναι το γενικότερο περιβάλλον των Ιωαννίνων που δίδει τη δυνατότητα σε έναν νέο της εποχής για τέτοια διανοητικά ανοίγματα; Ας μην ξεχνούμε ότι στην πόλη υπάρχει η περίφημη Ζωσιμαία Σχολή, η οποία λειτουργεί παράλληλα ως ένα ευρύτερο πνευματικό κέντρο και ως χώρος διαλέξεων. Επίσης εδώ εκδίδεται και κυκλοφορεί ένας μεγάλος αριθμός εφημερίδων

ΗΠΕΙΡΟΣ
ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ 4
ΗΣΙΑ ΠΟΛΙΤΙΚΗ-ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ-ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ ΚΑΙ ΤΩΝ ΕΙΔΗΣΕΩΝ ΕΦΗΜΕΡΙΣ
ΕΙΣ ΤΟΥ ΓΕΝ. ΔΙΟΙΚΗΤΟΥ

όπως, η *Ήπειρος* και η *Ελευθερία* των λόγιων Γ. Χατζή Πελλερέν και Χρ. Χρηστοβασίλη αντίστοιχα, ο *Κήρυξ* του Δ. Πανίδη, η *Ηπειρωτική Ηχώ* του Ευθύμιου Τζιάλλα, η οποία το 1927 παίρνει τον τίτλο *Ηπειρωτικός Αγών*, το *Ηπειρωτικόν Βήμα*, καθώς και άλλες εφημερίδες μικρότερης πνοής, οι οποίες φιλοξενούν όχι μόνον ειδήσεις και άρθρα αλλά και κείμενα διάφορων επιστημών και τέχνης(ιστορία, θέατρο, οικονομία, λογοτεχνία). Τέλος, δεν πρέπει να μας διαφεύγει και το σημαντικότερο πνευματικό γεγονός της εποχής για την πόλη που είναι η ίδρυση του *Ηπειρωτικού Εκπαιδευτικού Ομίλου*, παραρτήματος του αντίστοιχου της Αθήνας. Ο Όμιλος αυτός με το ριζοσπαστικό του πρόγραμμα για το γλωσσικό και την παιδεία, έχει ως στόχο την έκδοση ενός λόγιου και επιστημονικού περιοδικού με τον τίτλο *Ηπειρωτικά Χρονικά*, καθώς και τη διοργάνωση ενός κύκλου ομιλιών με εισηγητές μεταξύ των άλλων τους λόγιους, Κ. Καζαντζή, Σ. Παπαγεωργίου, Χρ.Χρηστοβασίλη, Γιωσέφ Ελιγιά.

Παράλληλα με την πνευματική του δράση εμφανίζεται και μια άλλη πλευρά του Ελιγιά, αυτή της κοινωνικής ριζοσπαστικότητας, η οποία τον ωθεί στη συνεργασία με την τοπική αριστερή μαχητική εφημερίδα *Νέος Αγών*: Πνευματική ωριμότητα και ριζοσπαστικότητα συνδέονται μεταξύ τους και η μεν πρώτη εντάσσεται στο περιβάλλον των Ιωαννίνων, η δε δεύτερη, στις γενικότερες ραγδαίες πολιτικές εξελίξεις της δεκαετίας του 1920, καλλιεργώντας άλλωστε ο ίδιος στενότατες σχέσεις με τους προοδευτικούς κύκλους της πόλης και ειδικότερα με τον εδώ νεοσύστατο σοσιαλιστικό πυρήνα.
Σε αυτοβιογραφικό του κείμενο, γραμμένο σε τρίτο πρόσωπο, ο Ελιγιά αναφέρει: *Με τον θάνατο του πατέρα του... άρχισε η κοινωνική του δράση να εντείνεται. Και να ήθελε να τραβηχτή, δεν μπορούσε. Ήταν η παρέα του -οι σύντροφοι- οι άλλοι, που θα τον παρακινούσαν.* Και εμείς σημειώνουμε ότι ο πατέρας του πέθανε το 1921.

Θα παρακολουθήσουμε την εξέλιξη του ψυχικού και πνευματικού του κόσμου μέσα από κείμενα που γράφηκαν κυρίως στη γενέτειρά του πόλη, στην Αθήνα και στο Κιλκίς, τελευταίο σταθμό της πνευματικής του πορείας.

Στις *14 Ιουλίου 1921* ένα άτιτλο ποίημα κλείνει ως εξής:

Κιτρινόφυλλα μέσα, τριγύρω μου, μου μηνούν το χειμώνα
Και της ζωής τον πικρόηχο ψαλμό που αργά ξεψυχάει
Και να μοίρα η σκληρή που με βήμα συρτό-σα χελώνα
Στα λημέρια του Χάρου με πάει.

Στις *16 Ιουλίου 1922*, μια στροφή από το ποίημα *Desespoir* (Απελπισία):

Σέρνω δειλά, τ' ανήμπορο κορμί μου
Μακρυά από των θνητών τ' άχαρο αχνάρι
Κι' ανεμοδέρνονται φριχτά οι συλλογισμοί μου,
Και σβήνει αργά της Ζήσης το λυχνάρι.

Τον *Απρίλιο του 1924*, η τελευταία στροφή από το ποίημα *Θάνατος*:

Απόψε που φυσάει τ' αγέρι, στη λαμπερόχυτη βραδυά
Που αργά στη φύση η ευδαιμονία, κι' αναλιγώνει την καρδιά
Σ' εκάλεσα στ' αρχοντικό μου, χάροντα εσέ με το σπαθί
Απ' το λαγήνι σου η ψυχή μου, στερνή φορά να γλυκαθή.

Τα ποιήματα αυτά εκφράζουν έναν έντονα ταραγμένο ψυχικό κόσμο ενώ παράλληλα τον κατατάσσουν στην πρωτοπορία της γενιάς το '20 ή και αλλιώς στο ρεύμα του λεγόμενου "καρυωτακισμού". Ο Ελιγιά δεν παραμένει απλά ένας πρωτοπόρος ποιητής, αλλά γράφει ποίηση η οποία αναφέρεται σε κοινωνικά θέματα και σε τόνους μάλιστα αρκετά υψηλούς. Παραθέτουμε δύο στροφές από το ποίημα *Μιλιταρισμός ή Μπότα*, κείμενο με αρκετά αντιμιλιταριστικό περιεχόμενο:

Η μαύρη Πολιτεία βουβή και σαν συλλογισμένη,
Την ευτυχία που διάβηκε λες μάταια να γυρεύει.
Κάποια μορφή, σα φάντασμα, μεσ' στο κακί διαβαίνει,
Κάποι' αστραπή φειδογλυστρά μεσ' στης καρδιάς τα ερέβη.
Και στις πλατείες τις βουβές και στα βουβά καντούνια,
Ντραν ντραν, κροτούνε τα σπιρούνια...

.....

Σφίγγει η καρδιά το δάκρυ της κι αναγυρνά από τρόμο,
Πηχτό σκοτάδι στην ψυχή, κ' η μπότα φοβερίζει.
Κάποιος αργάτης βλαστημεί με κυρτωμένον ώμο.
Κ' ενός σκυλιού η βραχνή φωνή σαν κάπου να γαυγίζει...
Και στις πλατείες τις βουβές και στα βουβά καντούνια,
Ντραν ντραν, κροτούνε τα σπιρούνια...

Το 1924 ο Ελιγιά παρουσιάζεται ως ώριμος διανοούμενος και αυτό διαφαίνεται από τη διάλεξή του *Περί μεταβιβλικής ποιήσεως*, την οποία δίδει στη Ζωσιμαία Σχολή μπροστά σε ένα εκλεκτό και κατάμεστο ακροατήριο.

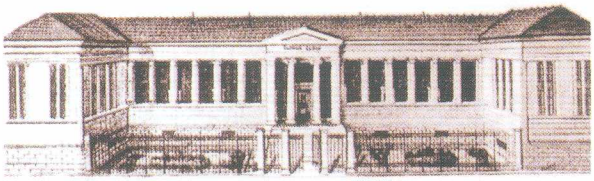

Ζωσιμαία Σχολή (Αρχείο αποφοίτων Ζ.Σ.Ι.)

Τμήμα αυτής της διάλεξης δημοσιεύεται τον Δεκέμβριο του ίδιου έτους στην εφημερίδα *Ηπειρωτική Ηχώ*. Λόγω της σπουδαιότητας της ομιλίας παραθέτουμε ορισμένα αποσπάσματα τα οποία χαρακτηρίζουν, μέσω των ιδεών που περικλείουν, τον ίδιο τον λόγιο και πρωτοπόρο ποιητή Ελιγιά:

Το ανθρώπινο πνεύμα στρέφεται στην ιστορία είτε γιατί αυτή δίδει μαθήματα για την αποφυγή των πεπερασμένων αμαρτημάτων, είτε γιατί η ίδια η φύση του ανθρώπου τον ωθεί να στρέφεται προς τα πίσω· ως μοχλός αυτής της στροφής χρησιμεύει και η Τέχνη, στην οποία τοποθετείται και η βιβλική ποίηση. Αυτή η ποίηση, για να ξαναβρεί τη φρεσκάδα της, πρέπει να απαλλαγεί από τις θεωρήσεις των διάφορων θεολογιών, όπως της εβραϊκής και της χριστιανικής, που της έδωσαν μεταφυσική οντότητα· κατ' αυτό τον τρόπο, σπουδαία παραμένει η εβραϊκή φιλολογική παραγωγή της μεσαιωνικής αραβικής Ισπανίας, με χαρακτηριστικά παραδείγματα τους Γεουδά Αλεβή και Σολομών Ιμπν Γκεβερούλ. Μεθοδολογικά, δεν είναι απαραίτητο ο μαρξιστής να θεωρεί την Τέχνη ως πιστό αντίγραφο της επαναστατικής ιδεολογίας, αλλά να μπορεί να κρίνει θετικά, διαμέσου του αισθητικού υλιστικού μαρξισμού και άλλες μορφές τέχνης, όπως τις "Σιωνίδες" του Αλεβή ή και τον "Ύμνο προς την Ελευθερία" του Σολωμού· απαιτεί όμως από άλλους ποιητές, όπως για παράδειγμα από τον Παλαμά, να δίδουν περισσότερη προσοχή στα νεότερα κοινωνικά ρεύματα.

.....

Για γενεές ολόκληρες, ο καταδικασμένος και δυναστευόμενος επί αιώνες "λαός του Κυρίου", ακούμπησε στο φιλοσοφικό-θρησκευτικό και προπαντός ποιητικό έργο του Αλεβή, αλλά σε ένα μόνο μέρος του, λόγω προκατάληψης της ιουδαϊκής Συναγωγής και της χριστιανικής Εκκλησίας, όπως συνέβη και στην περίπτωση του "Άσματος Ασμάτων", που θεωρήθηκε διδακτικό-θρησκευτικό· το ποίημα όμως αυτό, κατά τον Ελιγιά, είναι καθαρά ερωτικό, όπως και τα άλλα τραγούδια αγάπης του Αλεβή, για τα οποία προτείνονται κάποιες φιλολογικές αναλύσεις.

Και εμείς σημειώνουμε εδώ ότι [sic] με την αναφορά στα τελευταία χρόνια του Γκεβερούλ τα συνυφασμένα με τη μελαγχολία του, κλείνει η δημοσίευση της ομιλίας του Ελιγιά στην "Ηπειρωτική Ηχώ" (20 - 12 - 1924).

ΤΑ ΣΧΟΛΙΑ ΤΟΥ ΤΥΠΟΥ για την παραπάνω διάλεξη είναι ευμενέστατα: Ο Γ.Χατζή-Πελλερέν, διευθυντής της εφημερίδας Ήπειρος , στις 10 Δεκεμβρίου 1924, γράφει χαρακτηριστικά:

Με σπανίαν εμβρίθειαν και σαφήνειαν, ο ομιλητής ανέλυσε την ψυχήν του περιουσίου λαού και τας ήκιστα μεταφυσικάς τάσεις αυτής κατά τους χρόνους της ακμής του, έπειτα δε παρηκολούθησε και εξήγησε την γέννησιν της ιδέας του Μεσιανισμού και τον φόρτον των μεταφυσικών προλήψεων, αίτινες ανεπτύχθησαν, υπό την αναπόφευκτον, επίδρασιν του περιβάλλοντος. Μεθ' ό προέβη εις ιδεολογικήν και αισθητικήν ανάλυσιν του έργου τεσσάρων εβραίων ποιητών, των κορυφών της μεταβιβλικής ποιήσεως... Η αρτία μόρφωσις του κ. Ιωσήφ, η ευρεία άποψις με την οποίαν εξήτασε το έργον των υπό κρίσιν ποιητών εν σχέσει προς τα φιλοσοφικά και φιλολογικά ρεύματα της εποχής των και η κριτική του δύναμις προσέδωκαν εις την διάλεξιν σημασίαν μαθήματος το οποίον θα ετίμα την φιλολογικήν αίθουσαν και άλλου μεγαλύτερου διανοητικού κέντρου... αναμφισβητήτως ο κ. Ιωσήφ αποτελεί μοναδικήν ίσως ειδικότητα

.....

Εγκρατής της Εβραϊκής φιλολογίας είναι συγχρόνως ο ίδιος ποιητής με ισχυράν έμπνευσιν και αισθητικήν μόρφωσιν ουχί την τυχούσαν, επί πλέον δε γνώστης όσον ολίγοι της Νεοελληνικής Φιλολογίας και των μυστικών του ρυθμού και της αρμονίας της γλώσσης. Ας ελπίσωμεν ότι ο κονωνικός αγών, εις τον οποίον μετά φανατισμού αφιερώθη, δεν θα τον αποσπάση από την ιεράν μυσταγωγίαν της Τέχνης...

Αλλά περισσότερο ακόμη ενδιαφέρον παρουσιάζει ο διάλογος που ακολούθησε μεταξύ Γιωσέφ Ελιγιά και των λόγιων των Ιωαννίνων για τη σχέση "τέχνη-κοινωνία-ιδεολογία ". Παραθέτουμε ενδεικτικά τρία σημεία του διαλόγου:

Οι ιδεολογικές μου πεποιθήσεις δεν με εζημίωσαν, τουναντίον με ωφέλησαν στη φιλολογική μου δραστηριότητα.

Γιωσέφ Ελιγιά

Ο κ. Ιωσηφ Ηλίας εις το χθεσινόν "Ελεύθερον Βήμα"... βεβαιοί ότι οι ιδεολογικές του πεποιθήσεις δεν τον εζημίωσαν, τουναντίον τον οφέλησαν στη φιλολογική του δημιουργικότητα, αλλά κατά τον αρθρογράφο, η τέχνη δεν συμβιβάζεται με ιδεολογικές πεποιθήσεις γιατί, "Η τέχνη είναι αιωνία γεννιέται από τα ρεύματα της εποχής, μα ξεπερνάει την εποχή της, υπεράνω τόπου και χρόνου και μονομερών αντιλήψεων... Όλοι ξέρουνε πόσο μεγάλη Κυρά και πόσο ζηλιάρα ερωμένη είναι η τέχνη. Αποκλειστική εις τας απαιτήσεις της δεν ανέχεται δίπλα της καμμιά άλλη συμπάθεια...

Όσο για το αυριανό θρίαμβο του προλεταριάτου, όσο κι αν υποτεθεί ασφαλής και βέβαιος, λίγο ενδιαφέρει την τέχνη. Τα Κοινωνικά πειράματα της ανθρωπότητος, ανθηρά και θριαμβεύοντα σήμερα για να μαρανθούν και να χρεωκοπήσουν αύριο έρχονται και παρέρχονται εφήμερα, όπως όλα τα ανθρώπινα καθεστώτα μέσα στον κύκλο της ιστορικής ζωής χωρίς να μπορούν να δώσουν μια οριστική λύση στο αιώνιο πρόβλημα.

Από το ποίημα *Μιλιταρισμός ή Μπότα* έως και τη συνεργασία του με τη μαχητική εφημερίδα *Νέος Αγών*, όπου ο Ελιγιά δημοσιεύει διάφορα επαναστατικά του κείμενα, βλέπουμε έναν ποιητή άμεσα συνδεδεμένο με τα κοινωνικά προβλήματα. Την περίοδο αυτή απομακρύνεται σταδιακά από τον παραδοσιακό εβραϊσμό και ταυτίζεται με τους κύκλους ενός νέου, προοδευτικού ελληνισμού, υπερβαίνοντας ιδεολογικά τη διανόηση των Ιωαννίνων και προσανατολιζόμενος προς τα κοινωνικά ρεύματα της εποχής.

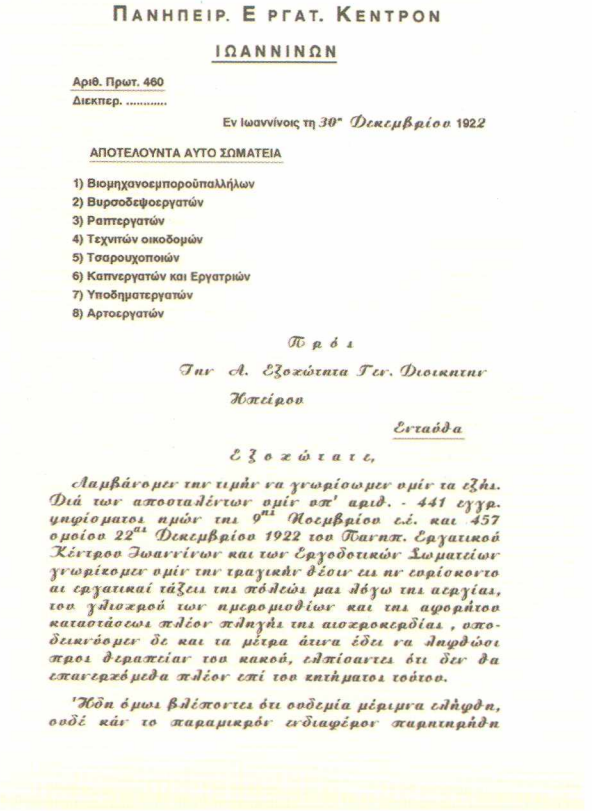

ΠΑΝΗΠΕΙΡ. ΕΡΓΑΤ. ΚΕΝΤΡΟΝ

ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

Αριθ. Πρωτ. 460
Διεκπερ. .....

Εν Ιωαννίνοις τη 30η Δεκεμβρίου 1922

ΑΠΟΤΕΛΟΥΝΤΑ ΑΥΤΟ ΣΩΜΑΤΕΙΑ

1) Βιομηχανοεμποροϋπαλλήλων
2) Βυρσοδεψοεργατών
3) Ραπτεργατών
4) Τεχνιτών οικοδομών
5) Τσαρουχοποιών
6) Καπνεργατών και Εργατριών
7) Υποδηματεργατών
8) Αρτοεργατών

Πρός

Την Α. Εξοχότητα Γεν. Διοικητην

Ηπείρου

Ενταύθα

Εξοχώτατε,

Λαμβάνομεν την τιμήν να γνωρίσωμεν υμίν τα εξής. Διά των αποσταλέντων υμίν υπ' αριθ. - 441 εγγρ. υπηρεσιακοί ημών της 9ης Νοεμβρίου ε.ε. και 457 ομοίου 22ας Δεκεμβρίου 1922 του Πανηπ. Εργατικού Κέντρου Ιωαννίνων και των Εργοδοτικών Σωματείων γνωρίζομεν υμίν την τραγικήν θέσιν εις την ευρίσκοντο αι εργατικαί τάξεις της πόλεώς μας λόγω της ακριβείας, του υψηλού των ημερομισθίων και της αφορήτου καταστάσεως πλέον πληγής της αισχροκερδείας, οποδεικνύομεν δε και τα μέτρα άτινα έδει να ληφθώσι προς θεραπείαν του κακού, ελπίζοντες ότι δεν θα επανερχόμεθα πλέον επί του κεφαλαίου τούτου.

Ήδη όμως βλέποντες ότι ουδεμία μέριμνα ελήφθη, ουδέ κάν το παραμικρόν ενδιαφέρον παρεπιμήθη

Στη δεκαετία του '20 οργανώνονται στα Γιάννενα πλήθος Σωματείων, Συνδέσμων και Συλλόγων. Αυτό σημαίνει ότι η γιαννιώτικη κοινωνία περνά το στάδιο μιας έντονης ζύμωσης. Ιδρύεται το *Πανηπειρωτικό Εργατικό Κέντρο Ιωαννίνων,* το οποίο αποτελείται το 1922 από οκτώ σωματεία: Των Βιομηχανοεμποροϋπαλλήλων, Βυρσοδεψοεργατών, Ραπεργατών, Τεχνιτών οικοδόμων, Τσαρουχοποιών, Καπνεργατών, Υποδηματεργατών, Αρτοεργατών. Πέρα όμως από τα σωματεία που ανήκουν στο Εργατικό Κέντρο, συναντούμε και άλλες εργατικές ενώσεις, όπως τον Σύνδεσμο Καπνοπωλών, τη Συντεχνία Αρτοποιών, τον Σύλλογο Ζαχαροπλαστών, τον Σύνδεσμο Κουρέων, το Σωματείο Υπαλλήλων Καφεστιατορίων και Ζαχαροπλαστείων, τον Σύλλογο Δημοδιδασκάλων, κ.ά. Εντοπίζουμε επίσης και Συλλόγους κοινωνικού χαρακτήρα, όπως τον Σύλλογο Προσφύγων, τον Ποδοσφαιρικό Σύλλογο "Ηρακλής", τη Λέσχη Δημοσίων Υπαλλήλων Ηπείρου, τη Φιλόπτωχη Αδελφότητα "Ζωοδόχος Πηγή", το Λύκειο Ελληνίδων, κλπ. Τέλος, ιδρύονται το 1923 δύο σύλλογοι εφέδρων, η Πανηπειρωτική Ένωσις Παλαιών Πολεμιστών και ο Πανηπειρωτικός Σύνδεσμος Αναπήρων και Θυμάτων Πολέμου, ο πρώτος με αριστερή απόκλιση και ο δεύτερος βενιζελικός. Η Πανηπειρωτική Ένωση θα εκδώσει την εφημερίδα *Νέος Αγών,* με την οποία ο Ελιγιά συνεργάζεται στενά.

Στον *Νέο Αγώνα* που κυκλοφορεί το 1924 - με πρόδρομο την εφημερίδα των τσαγγαράδων *Άνθρωπος* του 1922 - συμμετέχουν ενεργά τα ιδρυτικά μέλη της Πανηπειρωτικής Ένωσης Παλαιών Πολεμιστών: Π. Μπάμπος, τυπογράφος της ίδιας εφημερίδας και αντιπρόσωπος του Εργατικού κέντρου Ιωαννίνων, Α. Βενέτης, μικροεργολάβος, αργότερα υποψήφιος βουλευτής του Κομμουνιστικού Κόμματος, Γ. Μεργκούνης, μαραγκός. Τον ευρύτερο κύκλο αποτελούν οι, Π. Αποστολίδης, γιατρός και μετέπειτα δήμαρχος της πόλης , Γ. Βράσκος, μηχανικός, Κ. Μπάρκης, έμπορος χρωμάτων, Θ. Τζιμογιάννης, τυπογράφος, σχεδιαστής και υπεύθυνος συντάκτης της εφημερίδας, Β. Καρασκόγιας, ιδεολογικό στέλεχος του κινήματος και τέλος, ο Γιωσέφ Ελιγιά, ο οποίος σε κάθε φύλλο της δημοσιεύει ένα του ποίημα.

Δημήτρης Χατζής (αριστερά) και Βασίλης Καρασκόγιας στα Γιάννενα, 1931. (Αρχείο Ε. Κουρμαντζή)

Ο Π.Αποστολίδης στο βιβλίο του Όσα Θυμάμαι...αναφέρει σχετικά για τον κύκλο:

ΠΕΤΡΟΣ ΑΠΟΣΤΟΛΙΔΗΣ

ΟΣΑ ΘΥΜΑΜΑΙ
1900 – 1969

Β'
Η ΣΥΝΕΧΕΙΑ
1900 – 1922 καί 1923 – 1969

ΚΕΔΡΟΣ 1983

"Ο μετέπειτα Δήμαρχος" Πέτρος Αποστολίδης
(Αρχείο Κ. Μπαλάφα)

Ήταν ...μαχητικότατοι και κατάφεραν να εκδώσουν τότε και την εβδομαδιαία εφημερίδα "Νέος Αγών", εφημερίδα των Έφεδρων Πολεμιστών, που γινόταν ανάρπαστη. Στην πρώτη σελίδα της εφημερίδας επάνω αριστερά ήταν πάντα ένα ποίημα του Γιωσέφ Ελιγιά. Μόνο πέντε έξι φύλλα της κυκλοφόρησαν και οι Στρατιωτικές Αρχές σταμάτησαν την έκδοσή της [σ.σ. ο ακριβής αριθμός είναι δέκα. Το ενδέκατο φύλλο έμεινε στο τυπογραφείο της εφημερίδας "Ήπειρος" όπου γινόταν η έκδοσή της.].

Η ομάδα αυτή είχε το θάρρος να τελέσει στη Μητρόπολη Γιαννίνων [1924] μνημόσυνο για τον θάνατο της Ρόζας Λούξεμπουργκ και του Λήμπκνεχτ.
Στο ίδιο δωμάτιο είχαν και τα γραφεία της εφημερίδας και τα αρχεία του το σωματείο των τυπογράφων και σ' αυτό έκαναν πότε πότε τις συνεδριάσεις τους.

Και εμείς σημειώνουμε εδώ ότι την Πρωτομαγιά του 1923, σε εκδήλωση του Εργατικού Κέντρου, ο Ελιγιά απάγγειλε αποσπάσματα από το ποίημα το "Φως που καίει" του Βάρναλη και από το, "Ένα Παραμύθι" του Χατζόπουλου.

Τα κείμενα του Ελιγιά που δημοσιεύονται στον Νέο Αγώνα του 1924 είναι πρωτοποριακά και αυτό ακριβώς εκφράζουν τα ποιήματα *Εργάτης, Μπότα, Φαρισαίοι,* όπου εδώ ο ποιητής συμπονά την εργατική τάξη και επαναστατεί στην αδιαφορία και στην εκμετάλλευση των "ισχυρών".

Εργάτης

Γλυκοχαράζει η αυγή, τη γλυκοχαιρετίζεις
Και ξεκινάς πικρέ αδερφέ για τον τραχύν αγώνα
Με ροζιασμένα μπράτσα ωϊμέ και πληγιασμένο γόνα,
Μεσ' στης δουλειάς την κόλαση της ζωής τάνθια μαδίζεις.
.....
Η νειότη πλάϊ στο γκρεμό σέρνεται της αβύσσου
Και ξεκινούν τα γηρατειά στον κάμπο απ' τα ασφοδέλια,
Κι' ενώ κροτούνε του άρχοντα στην Πολιτεία τα γέλοια,
Σκλάβε πονώ τον πόνο σου, βυζαίνω απ' την οργή σου...

Μπαλωματής στα Γιάννενα του Μεσοπολέμου (Λεύκωμα Ριζαρείου "Ιωάννινα")

Η κυκλοφορία του *Νέου Αγώνα* ενοχλεί τις Αρχές και επανειλημμένα ο Γιωσέφ θα χτυπηθεί από στρατιωτικούς του Φρουραρχείου, λόγω της ανάμειξής του στα πολιτικά δρώμενα. Δεκατρείς μέρες μετά τη διάλεξή του *Περί μεταβιβλικής ποιήσεως*, στις 20 και 21 Δεκεμβρίου 1924, συλλαμβάνονται τα μέλη του κύκλου της εφημερίδας

Η οδός Αβέρωφ - Καμάρες (Αρχείο Απ. Βερτόδουλου)

... ο κ. Ιωσήφ Ηλία... υπέστη επίθεσιν παρ' αγνώστου... Διοίκησις χωροφυλακής Ηπείρου, αριθ. 2045/138, τμήμα ΙΙΙ, 16 Νοεμβρίου 1924

με αφορμή την ένθετη προκήρυξη απεργίας των καπνεργατών της Καβάλας. Μερικά άτομα του πυρήνα καταδικάζονται σε θάνατο και αποφυλακίζονται με αθωωτικό βούλευμα λίγες μέρες αργότερα, ενώ άλλοι παίρνουν τον δρόμο της εξορίας. Ο Γιωσέφ Ελιγιά μέσα στη φυλακή γράφει το ποίημα,

Πίσω απ' τα κάγκελα ή De Profundis.

Βαρειά βαρειά στη σάρκα μου κροτούν τα σίδερά σου
Σκλαβιά πικρή, σκλαβιά αιματοβυζάστρα
Και λαχταράω για λύτρωμα, για τον πλατύν αγέρα
Μα ωιμέ, τριπλά της φυλακής τα κάστρα

Μαύρε Σατράπη, άγριε φονιά δε με νικάς, ωστόσο,
Και ταπεινά η ψυχή μου δε λυγίζει
Δε ζητιανεύω λευτεριά δε ζητιανεύω χάρι
Στην πόρτα, ω Κάιν, το κρίμα σου σταλάζει!

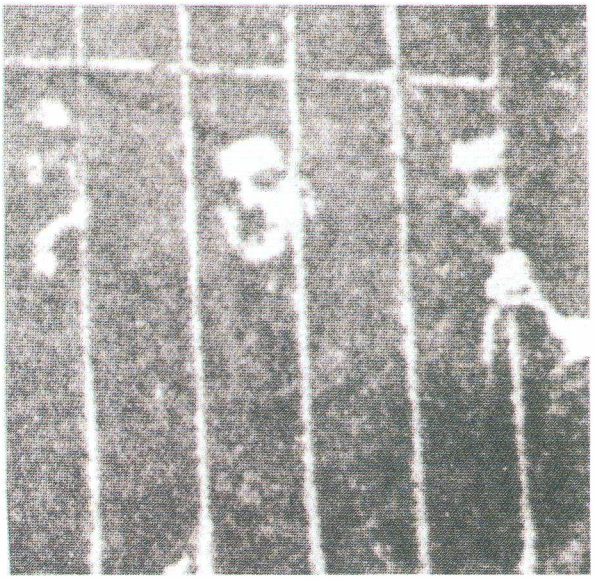

Στα κρατητήρια του Α' Αστυνομικού Τμήματος Ιωαννίνων (1924). Από αριστερά: Γιώργος Βράσκος, Πέτρος Αποστολίδης και ο Γιωσέφ Ελιγιά. (Αρχείο Π. Αποστολίδη)

Από εδώ και στο εξής ο Ελιγιά δεν έχει θέση στα Γιάννενα. Η αυτοεξορία του στο Αργυρόκαστρο τον Μάιο - Ιούνιο 1924 και τον Δεκέμβριο του ίδιου χρόνου δεν του φέρει κανένα αποτέλεσμα στο βιοποριστικό του πρόβλημα. Έτσι, με την επιστροφή του στα Γιάννενα αποφασίζει... ένα πρωί, αποκαμωμένος πια απ'το κυνηγητό των αρχών και την κατακραυγή των ιδικών του...,δηλώνει στη μητέρα του πως έπρεπε να πηγαίνει στην πρωτεύουσα...

> *Ο Γιωσέφ, σημειώνει ο Δ.Χατζής, διώχτηκε...απ'το σχολειό της Αλλιάνς Φρανσαίζ.Οι πόρτες του κλείστηκαν όλες, στην αρχή οι οβρέικες, ύστερα κι όλες οι άλλες. Ζώστηκε ολούθες από τη φτώχεια, κυνηγήθηκε με κείνον τον τρόπο που ξέρουν στην επαρχία να κυνηγούνε...*

Στην Αθήνα (1925), ο Ελιγιά αναπτύσσει μια αξιόλογη πνευματική δράση. Συνεργάζεται με τη *Μεγάλη Ελληνική Εγκυκλοπαίδεια του Πυρσού*, στην οποία γράφει διακόσια τρία λήμματα για θέματα της εβραϊκής παράδοσης, ενώ

ΓΙΩΣΕΦ ΕΛΙΓΙΑ

ΕΒΡΑΪΚΑ ΜΕΛΕΤΗΜΑΤΑ

Έκμέλεια: Γ. Ζωγραφάκη

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ
1978

στο *Φιλολογικό Παράρτημα* της ίδιας δημοσιεύει ποιήματα και κάνει μεταφράσεις κλασικών εβραϊκών κειμένων. Δημιουργεί στενές επαφές με τους κύκλους των διανοούμενων, όπως για παράδειγμα με τον *Μ. Αυγέρη, Φ. Κόντογλου, Κ. Βάρναλη, Στ. Δάφνη, Μιλτ. Μαλακάση και άλλους*. Το 1926 δημοσιεύει στο Φιλολογικό Παράρτημα το χαρακτηριστικό ποίημα *Στον εαυτό μου*, όπου εκφράζει με συμβολικό τρόπο τη θλίψη και την απογοήτευσή του.

Στον εαυτό μου

Σαύρα, πανάθλιο σερπετό, που στα χαλίκια σέρνεις
Του ξεπεσμένου εγώ σου την ορφάνια
Σα νυχτοπούλι στου γκρεμνού τα βάθη σιγογέρνεις
Και κλαις για τη χαμένη περηφάνεια...

Λυγίζοντας, χορεύοντας, ψηλ' από το κοντάρι
Για το σιχαμερό του όχλου το χατήρι
Παράτησαν τα χέρια σου της Πίστης το δισκάρι
Και της αλήθειας τ' άγιο το ποτήρι.

Το 1927 γυρίζει για λίγο στα Γιάννενα ενώ το 1930-1931 στέλνει ποιήματα για δημοσίευση στο γιαννιώτικο περιοδικό *Ελλοπία (των Π. Φάντη και Τ. Σιωμόπουλου)*. Το 1931 συνεργάζεται με το αριστερό περιοδικό *Πρωτοπόροι* (διευθυντής *Π. Πικρός*, σύνταξη *Γαλάτεια Καζαντζάκη*), ενώ την ίδια χρονιά αποδέχεται τον διορισμό του ως καθηγητής γαλλικών στο Κιλκίς, προσδοκώντας σε μια μετάθεσή του στη Θεσσαλονίκη. *Ο Νικόλαος Βέης*, Καθηγητής του εκεί πανεπιστημίου, υπόσχεται στον Ελιγιά τη θέση στην έδρα της Εβραιολογίας.

Στο Κιλκίς ο Ελιγιά συνεχίζει να γράφει ποίηση και να μεταφράζει ψαλμούς εβραίων ραψωδών. Ενδεικτικά αναφέρουμε τα ποιήματα *Κιλκίς* και *Πουρείμ (=εβραϊκό καρναβάλι)*. Το μεν πρώτο ποίημα το αφιερώνει *Στη μακάρια σκιά του Ποιητή της "Πρέβεζας"*, Κώστα Καρυωτάκη, το δε δεύτερο στη μητέρα του, *Σαν να είναι Κάτι σα γράμμα*. Και στα δύο αυτά ποιήματα εκφράζει την απόγνωσή του για το ότι βρίσκεται σε μια μικρή πολίχνη, έχοντας μοναδικό πνευματικό του εγχειρίδιο *Του Φωκίτη το βιβλίο* (βλ.ποί.*Κιλκίς*), μια και, *Η φτώχεια, η φτώχεια μάννα μου δεν ξέρει από συμπόνοια* (βλ.ποί.Πουρείμ).

Κιλκίς

Αχ πόσο οδυνηρό κι'απαίσιο
Σ'ένα στενό, τραγικό πλαίσιο
Η ζωή σου να λιμνάζει οκνή
Η Ανία το θρήνο ν'αρχινάει.
Και σβούρα να στριφογυρνάει
Στον ίδιο άξονα η ψυχή...

Του ρεμβασμού τα γαλάζια ίχνη
Στην ένδοξη ψυχρή πολίχνη
Να σβήνουν σα μουντός καπνός
Πουρνό - βραδύ, στην πονεμένη
Ψυχή, βραχνάς να σου βαραίνει
Ο μολυβένιος ουρανός.

Το ίδιο στρατί για το σχολείο
Και του Φωκίτη το βιβλίο
Να κουβαλάς πάντα μαζύ
Κι ολημερίς ν'αναρωτιέσαι
Στον κρύο το βούρκο που κυλιέσαι:
Να ζη κανείς ή να μη ζη;

Πουρείμ

Πουρείμ απόψε! Ώ της φαιδρής γιορτής τρανό ξεφάντωμα
Φως στην ψυχή, κι ένα χαμόγελο σ'όλων τα χείλη
Κι' εγώ μανούλα μου ορφανή, της ξενιτιάς απόριγμα
Σε μια ψυχρή, σε μια άχαρη γωνιά να ρέβω μόνος!

Πουρείμ απόψε! Διάπλατα οι Συναγωγές ξανοίγουνε
Τις αγκαλιές των στα πιστά τέκνα του αρχαίου λαού μου
Απ' τη λευκή περγαμηνή διαβάζουν με κατάνυξη
Του Μορδοχαίου και της Εσθήρ τους θριάμβους στον αιώνα.

Πουρείμ απόψε! Νιές και νιοί, γέροι και γρηές συνάζονται

Γιωσέφ Ελιγιά

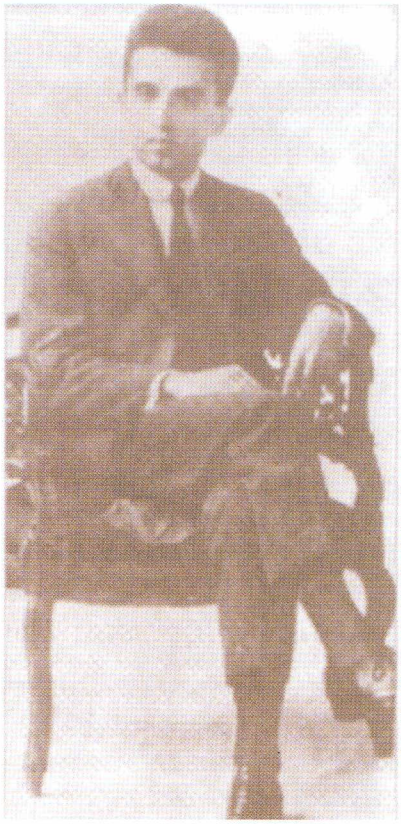

Κώστας Καρυωτάκης

Στο σπιτικό, στ'αρχοντικό, τη Μεγγιλά ν'ακούσουν
Κι' εγώ μανούλα,ώ καφτερό της ξενυχτιάς παράπονο!
Σε μια γωνιά δακρύζοντας τη Βίβλο ξεφυλλίζω.

Μήτε κεριά απ'το συναγώγι απόψε, μήτε λουλούδια
Δε θα σου φέρει ο γιόκας σου μανούλα, κι αν δακρύσης
Κατάκαρδα μη λυπηθής! Η Μοίρα μου έτσι τ'όρισε
Κι' η φτώχεια, η φτώχεια μάννα μου δεν ξέρει από συμπόνια...

Γυάλινο καντήλι από τη συναγωγή Καχάλ Καντός Γιασσάν, Γιάννενα, τέλη 19ου (Αρχείο Εβραϊκού Μουσείου Ελλάδος)

Ο Ελιγιά προσβλημένος από τύφο την ίδια χρονιά κατεβαίνει στην Αθήνα και εισάγεται στο νοσοκομείο του Ευαγγελισμού. Η ζωή του κλείνει εδώ σε ηλικία μόλις τριάντα ετών (26 Ιουλίου 1931).

Μετά από εβδομήντα χρόνια από τον θάνατό του, ο Γιωσέφ Ελιγιά παραμένει ο μεγάλος οραματιστής που πίστευε ότι, *Κι όταν ο Σκλάβος αντρειωθεί και θα φουντώσει η Ελπίδα/ Και στης Ασκήμιας το γκρεμό, θα συντριβή ο Σατράπης/ Τότες θα πω πως έβαλα του τέλειου τη σφραγίδα/ Στο πλέον ωραίο μου ποίημα, στο ποίημα της Αγάπης.*

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Ο Ελιγιά δεν λάτρευε τον Ιαβέ το Θεό,...πίστευε και λάτρευε έναν ξανθό Απόλλωνα. Νέος κι αυτός, βλέποντας ίσως τις αδικίες του αστικού καθεστώτος, ίσως δεμένος ακόμα στα δεσμά του θεού της φυλής του, έγινε κοινωνικός επαναστάτης. Έδιωξε από μέσα του κάθε αξία καλλιτεχνική και θρησκευτική, πιστεύοντας πως όλα, κι αυτή η τέχνη, γεννιούνται και ρυθμίζονται μονάχα από έναν αντικειμενικό παράγοντα της ζωής, τον οικονομικό...
Έτσι έζησε και αγωνίστηκε...

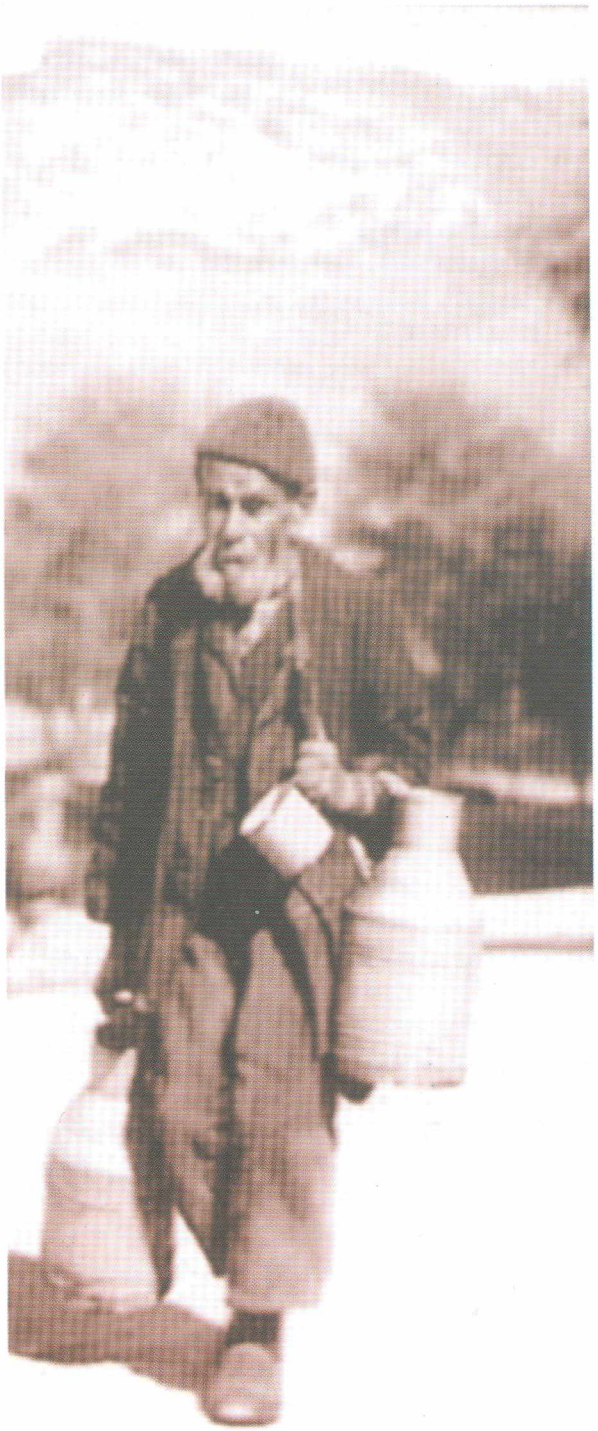

Νερουλάς στα Γιάννενα του Μεσοπολέμου (Λεύκωμα Ριζαρείου "Ιωάννινα")

Προοπτικές της Τεχνολογίας στην Πανεπιστημιακή Εκπαίδευση, Διδασκαλία και Έρευνα

Καθηγητής Χρήστος Β. Μασσαλάς,
Πρύτανης του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων

Η γνώση μπορεί να αποκτηθεί, να κατανοηθεί και να εφαρμοστεί μόνο από άτομα με αναμφισβήτητη παιδεία και ικανότητα διαχείρισης της πληροφορίας.

Οι νέες τεχνολογίες πληροφορικής και ειδικότερα το Internet αλλάζουν δραματικά την πρόσβαση στην πληροφορία, τη διαδικασία εκπαίδευσης και έρευνας, τον τρόπο με τον οποίο αναζητούμε την πληροφορία, τον τρόπο με τον οποίο μεταδίδουμε τη γνώση... Ποτέ στο παρελθόν δεν υπήρξε τέτοια επανάσταση στο χώρο της παιδείας. Σήμερα υπάρχουν σημαντικές ενδείξεις ότι η επίδραση του Internet, όσον αφορά στις δραστηριότητες του πανεπιστημιακού θεσμού, θα είναι καταλυτικές, γεγονός που απαιτεί από την ηγεσία του προσεκτική ανάλυση των δυνατοτήτων και των επιπτώσεων από τη νέα πραγματικότητα.

Το πανεπιστήμιο συγκεντρώνει όλες τις παραδοσιακές λειτουργίες που συνδυάζονται με την πρόοδο και τη μετάδοση της γνώσης: έρευνα, καινοτομία, επιμόρφωση, διαρκή εκπαίδευση, διεθνή συνεργασία και μαζί τη δυνατότητα δημιουργίας περιβάλλοντος όπου θα συνδυάζονται η ατομική πρωτοβουλία με το ομαδικό πνεύμα, η ανταγωνιστικότητα με τη συνεργασία, οι τεχνικές δεξιότητες με τις ηθικές, αρετές, δηλαδή το περιβάλλον στο οποίο μπορούν να επικρατήσουν προοδευτικά οικουμενικές αξίες.

Η εκπαίδευση που προσφέρει το παραδοσιακό πανεπιστήμιο υπόκειται στους περιορισμούς του χώρου (όπου και οι εγκαταστάσεις του), όπως επίσης και του αριθμού και της ηλικίας των διδασκομένων (18-25 ετών). Σήμερα οι τεχνολογίες των επικοινωνιών και της πληροφορικής προσφέρουν τη δυνατότητα να φτάσει η πληροφορία σε απομεμακρυσμένες περιοχές και να είναι διαθέσιμη σε μεγάλο αριθμό διδασκομένων κάθε ηλικίας σε κόστος που είναι προσιτό τόσο για το πανεπιστήμιο όσο και το διδασκόμενο.

Το γεγονός αυτό δημιούργησε την ιδέα του "εικονικού πανεπιστημίου".

Στο σημερινό κόσμο που μετασχηματίζεται κατά τρόπο πρωτοφανή στην ιστορία, το πανεπιστήμιο πρέπει να προσαρμόσει τις δομές του με βάση την ιστορία του, την αποστολή του και τις προσδοκίες της κοινωνίας. Οι πιέσεις για αλλαγές έχουν τη ρίζα τους στην ελλειμματική χρηματοδότηση, στις δυνατότητες που προσφέρουν οι τεχνολογικές εξελίξεις και στην κοινωνική ευθύνη του πανεπιστημιακού θεσμού.

Η χρηματοδότηση του πανεπιστημίου (από δημόσιους πόρους) είναι χαμηλή ή διατηρείται σταθερή παρά τις αυξανόμενες ανάγκες του. Η χρήση των νέων τεχνολογιών μπορεί να μειώσει το κόστος λειτουργίας του με σύγχρονη

ανταπόκριση του σε μαζικότητα εκπαίδευσης. Πρέπει να τονιστεί ότι η γνώση είναι εκμεταλλεύσιμο προϊόν και το πανεπιστήμιο πρέπει να προβληματιστεί σοβαρά πάνω στις ανάγκες, της οικονομίας και της αγοράς εργασίας. Στα μεγάλα αστικά κέντρα υπάρχει συναγωνισμός των Ιδρυμάτων για την προσέλκυση του καλύτερου ανθρώπινου δυναμικού (επιστημονικού και φοιτητών), η δε ανταγωνιστικότητα είναι σημαντική γιατί πρέπει να πειστούν οι "πελάτες" για την ποιότητα και το είδος των προσφερομένων υπηρεσιών εκπαίδευσης που ανταποκρίνονται και στις ανάγκες του ανταγωνιστικού περιβάλλοντος.

Οι συνεχείς κοινωνικές μεταβολές επιβάλλουν τον επαναπροσδιορισμό της κοινωνικής ευθύνης του πανεπιστημίου. Η ευθύνη αυτή εκδηλώνεται με τη συμβολή στην επίλυση προβλημάτων που δημιουργεί ο διάλογος με την κοινωνία. Στις ευθύνες του εντάσσεται και η δημιουργία κουλτούρας νέων τεχνολογιών.

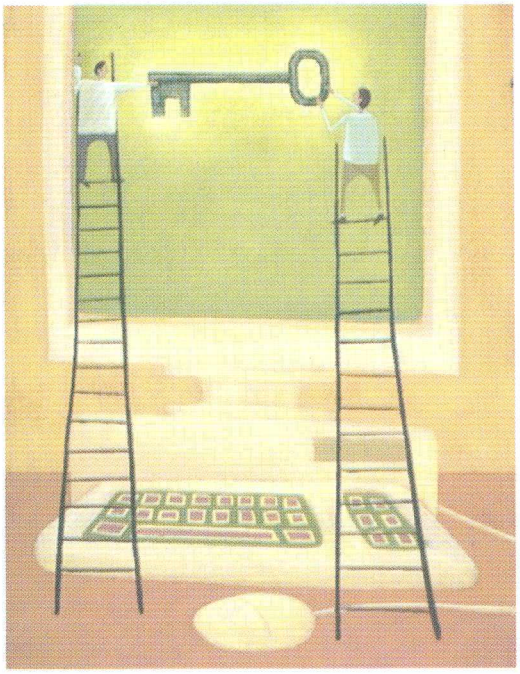

Οι νέες τεχνολογίες αλλάζουν τα παραδοσιακά δεδομένα. Το Internet επιτρέπει εικονικές αίθουσες διδασκαλίας, οι ψηφιακές βιβλιοθήκες παρέχουν αποθήκες γνώσης, το Web προσφέρει σύγχρονο υλικό για σεμινάρια και συζητήσεις σε θέματα εξέλιξης της επιστήμης, η προσομοίωση με τους υπολογιστές αντικαθιστά τα εργαστήρια,.... Η τεχνολογία αγγίζει πλέον την πεμπτουσία του πανεπιστημίου που είναι η ανάπτυξη και η μεταφορά γνώσης. Όπως είναι ευνόητο από την καθημερινή εμπειρία η έκρηξη των τεχνολογιών της πληροφορίας έχει επηρεάσει δραματικά όλες τις εκφάνσεις της ανθρώπινης ζωής, από την ενεργειακή κρίση και τη φροντίδα της υγείας μέχρι τη δημοκρατία (οι δικτάτορες αντιμετωπίζουν ένα δίλημμα: πώς θα αξιοποιήσουν τις νέες τεχνολογίες αποφεύγοντας τις πολιτικές τους επιπτώσεις). Είναι πλέον γεγονός ότι αφού οι τεχνολογίες είναι πανταχού παρούσες οι αλλαγές προς κάθε κατεύθυνση θα είναι βαθιές.

Για να συνεχίσει το πανεπιστήμιο να αποτελεί πηγή ενυδάτωσης της διανόησης και προοπτική της αναδυόμενης κοινωνίας πρέπει να αφομοιώσει τις συντελούμενες αλλαγές και να κάνει εκείνες τις στρατηγικές επιλογές που θα τονώνουν τον κυρίαρχο του ρόλο... Αναφορικά με τις νέες δυνατότητες αναφύονται για το πανεπιστήμιο κάποια βασικά ερωτηματικά:

1. Σε ποια μορφή τεχνολογιών πληροφορίας θα πρέπει να επενδύσει;

Οι τεχνολογίες πληροφορίας αναφέρονται σε εργαστήρια υπολογιστών, δικτυακή υποδομή, λογισμικό, CD-ROMs, μαθήματα προς εκμετάλλευση, συστήματα διαχείρισης, εξ αποστάσεως εκπαίδευση, κ.α. Πρέπει να έχουμε υπόψη μας ότι όλες αυτές οι τεχνολογίες συγκλίνουν στην κοινή επικοινωνιακή λεωφόρο του Internet, η οποία ουσιαστικά ενσωματώνει τεχνολογίες όπως το hypertext, networked workstations, WWW, κ.α.

2. Ποιες λειτουργίες του επηρεάζονται περισσότερο από τις τεχνολογίες της πληροφορίας;

Επιγραμματικά αναφέρονται οι βασικές λειτουργίες: *Εκπαίδευση και Μάθηση* (διαδικασία, προγράμματα σπουδών, περιεχόμενο μαθημάτων, εργαστήρια,..). *Έρευνα* (πρόσβαση στην πληροφορία, υπολογιστικές δυνατότητες, νέο περιβάλλον,...), *Βιβλιοθήκες και Υπηρεσίες πληροφόρησης* (διαχείριση, πρόσβαση σε απομεμακρυσμένες βιβλιοθήκες και άλλες πηγές πληροφόρησης,..), *Διοίκηση* (διαχείριση, διαφάνεια, αξιοπιστία, αποτελεσματικότητα).

Όπως είναι φυσικό η εκπαίδευση και η έρευνα αποτελούν τις βασικές συνιστώσες της έκφρασης ενός πανεπιστημίου. Όσον αφορά στην εκπαίδευση σε σχέση με τις νέες τεχνολογίες, σε διάστημα λίγων χρόνων, το σκηνικό έχει αλλάξει και υπόκειται σε συνεχείς και έντονες αλλαγές. Σήμερα το πανεπιστήμιο μπορεί να προσφέρει δυνατότητες και υπηρεσίες π.χ.:

- **Γενικά εργαλεία:** κειμενογράφους, e-mail, πρόσβαση στο Internet, μεταφορά αρχείων και υλικού κατάρτισης, WWW, κατανεμημένα στους χώρους του πανεπιστημίου workstations, επικοινωνία Dial up ...

- **Πρόσβαση στην πληροφορία:** με χρήση WWW, πρόσβαση στην επιστημονική πληροφορία, βιβλιογραφία, επιστημονικές περιοδικές εκδόσεις, μαθήματα και υλικό

διδασκαλίας, βάσεις δεδομένων, κ.α. Η σύγχρονη τεχνολογία καθιστά ικανή την αξιοποίηση διαθέσιμων ηλεκτρονικών βιβλιοθηκών ισοδυνάμων με μεγάλες κλασικές βιβλιοθήκες.

- **Οργάνωση και διαχείριση της διδασκαλίας:** παρακολούθηση προόδου των φοιτητών, εγγραφή και επιλογή μαθημάτων, εξετάσεις και βαθμολογία, κατευθύνσεις σε φοιτητές από τους διδάσκοντες, κ. α.

- **Βοηθητικό υλικό μαθημάτων.**

- **Μαθήματα εξ αποστάσεως και εικονική παρακολούθηση.**

- **Επικοινωνία φοιτητών** (σύγχρονη ή ασύγχρονη ηλεκτρονική επικοινωνία).

- **Εκπαίδευση ατόμων με ειδικές ανάγκες και ιδιαίτερα εκείνων με προβλήματα όρασης.**

Όσον αφορά στα ερευνητικά δίκτυα του πρόσφατου παρελθόντος είναι γνωστό ότι στήριζαν την επικοινωνία τους στην προσωπική επαφή, τα συνέδρια και τις δημοσιεύσεις. Σήμερα το Internet αυξάνει σε απίστευτο βαθμό την αλληλεπίδραση των ερευνητών. Οι περισσότερες χώρες έχουν σήμερα τα δικά τους δίκτυα δεδομένων για την έρευνα (ΕΔΕΤ για την Ελλάδα), τα οποία συνδέονται με τα διεθνή δίκτυα. Οι ερευνητές δεν αισθάνονται σήμερα μοναξιά γιατί μπορούν να έχουν στη διάθεση τους:

- **Γενικά εργαλεία:** e-mail και μεταφορά αρχείων για την αποστολή άρθρων, νέων ερευνητικών αποτελεσμάτων, εικόνων, κ.α.

- **Πρόσβαση σε πληροφορία επιστημονικής φύσης.**

- **Χρήση διαμεριζόμενων υπολογιστικών συστημάτων τα οποία είναι προσβάσιμα από απόσταση.**

Οι επιπτώσεις των νέων δυνατοτήτων (υπό την προϋπόθεση αφομοίωσης τους) στις ακαδημαϊκές λειτουργίες ενός πανεπιστημιακού Ιδρύματος θα είναι λίαν σημαντικές:

Για την εκπαίδευση και τη μάθηση

- *Βελτίωση της διαδικασίας μάθησης και του περιεχομένου της εκπαίδευσης.*
- *Ανάπτυξη υλικού διδασκαλίας.*
- *Ανάπτυξη πιο ελκυστικών τεχνικών και μεθόδων για εξ' αποστάσεως εκπαίδευση.*
- *Βελτίωση της αποτελεσματικότητας της διδασκαλίας.*
- *Αποτελεσματικότητα ως προς το κόστος.*
- *Αλλαγή στο ρόλο του διδάσκοντα.*
- *Αλλαγή στη διαδικασία μάθησης.*
- *Δυνατότητα για εκπαίδευση ανεξάρτητα από χρόνο, χώρο και ηλικία (δια βίου εκπαίδευση).*
- *Βελτίωση επικοινωνίας μεταξύ των μελών της ακαδημαϊκής κοινότητας.*

Για την έρευνα

- *Πρόσβαση στην πληροφορία (ιδιαίτερα σημαντικό για ιδρύματα που δεν έχουν δυνατότητα προμήθειας βιβλίων και περιοδικών).*
- *Εύκολη επικοινωνία ερευνητών.*
- *Εύκολη και γρήγορη διάχυση των αποτελεσμάτων της έρευνας.*
- *Διαμερισμός πόρων:* ο ερευνητικός εξοπλισμός είναι ακριβός και μάλιστα σε κάποιες περιπτώσεις απίστευτα ακριβός. Στις περιπτώσεις που είναι προσβάσιμος, από το Internet εξασφαλίζεται καλλίτερη και οικονομικότερη χρήση του. Σημαντική δράση στην κατεύθυνση αυτή είναι εκείνη της δημιουργίας υπολογιστικών κέντρων σε εθνικό επίπεδο που θα είναι προσβάσιμα από όλους τους χρήστες.

Η εισαγωγή των νέων τεχνολογιών της πληροφορίας, αν και δημιουργεί νέες δυνατότητες, αντιμετωπίζει προβλήματα τόσο αποδοχής όσο και υλοποίησης. Το πανεπιστήμιο λειτουργεί με τις αρχές του μεταρρυθμιστή του (Humboldt, 1809) και είναι δύσκολο να προσαρμοστεί στο νέο περιβάλλον. Η μετάβαση στη νέα εποχή απαιτεί φωτισμένες ηγεσίες, αφομοίωση και υιοθέτηση από τους διδάσκοντες των νέων τεχνολογιών της πληροφορίας, προσωπικό υποστήριξης, δημιουργία κατάλληλου θεσμικού πλαισίου, εξασφάλιση υποδομών και δυνατότητα πρόσβασης των διδασκομένων στις πηγές γνώσης και πληροφόρησης, επάρκεια στη γνώση της αγγλικής γλώσσας, ευνοϊκή τηλεπικοινωνιακή πολιτική για τα ακαδημαϊκά Ιδρύματα, διαθεσιμότητα πόρων και προπαντός στρατηγικός σχεδιασμός εισαγωγής των νέων τεχνολογιών σε όλες τις λειτουργίες ενός Ιδρύματος. Είναι γεγονός ότι υπάρχουν σημαντικά προβλήματα διαχείρισης και αξιολόγησης του τεράστιου όγκου πληροφορίας, τέτοια πού καθιστούν την πρόσβαση της πολλές φορές αδύνατη ή και επικίνδυνη. Οι αδυναμίες αναζήτησης και αξιοπιστίας της πληροφορίας μαζί με το αντικοινωνικό περιβάλλον που δημιουργεί η επικοινωνιακή λεωφόρος φέρουν το πανεπιστήμιο, ως αξιόπιστο θεσμό, στη θέση ευθύνης για ανάληψη ρόλου στη διαχείριση της ανεξέλεγκτα διογκούμενης, λόγω της προόδου της τεχνολογίας, πληροφορίας.

Πρέπει να γίνει σαφές ότι δεν υπάρχει τεχνολογία που να αντικαταστήσει την ανθρώπινη παρουσία και

αλληλεπίδραση. Η καλλίτερη διδασκαλία γίνεται εφικτή μόνο όταν υπάρχει άμεση προσωπική σχέση ανάμεσα στο διδασκόμενο και έναν καλό δάσκαλο. Η τεχνολογική όμως πρόοδος πρέπει να αξιοποιηθεί για την προώθηση των στρατηγικών στόχων του πανεπιστημίου και της αναδυόμενης κοινωνίας.

Είναι γεγονός ότι έχουμε εισέλθει σε μια εποχή όπου η έντονη αλλαγή και η προσαρμοστικότητα είναι τα χαρακτηριστικά της. Το πανεπιστήμιο είναι ανάγκη να ανταποκριθεί στις αλλαγές που είναι ελκυστικές στους φοιτητές και της απαιτήσεις της κοινωνίας. Άλλωστε το πανεπιστήμιο ως τμήμα της κοινωνίας, αντανακλά τις αντιθέσεις της και δανείζεται τους δικούς του σκοπούς, αλλά ως κριτική συνείδηση στην πορεία του μετασχηματισμού της, οφείλει με φαντασία και τόλμη να προετοιμάσει το νέο κόσμο και να διαπλάσει τη νέα ελπίδα. Ο θεσμός πανεπιστήμιο ή θα θεωρήσει τις σημερινές δύσκολες συνθήκες παροδικές και θα περιμένει καλλίτερες μέρες κατασκηνώνοντας στο περιβάλλον του παραδοσιακού κύρους ή θα ανταποκριθεί στις προκλήσεις των καιρών. Το χειρότερο ίσως πράγμα για ένα πανεπιστήμιο είναι να αποφύγει να κάνει τις επιλογές που είναι συμβατές με το διαγραφόμενο μέλλον και να αφήσει τις δυνάμεις της αγοράς να αποφασίσουν. Σε μια τέτοια περίπτωση θα αγωνίζεται να κερδίσει ένα ρόλο.

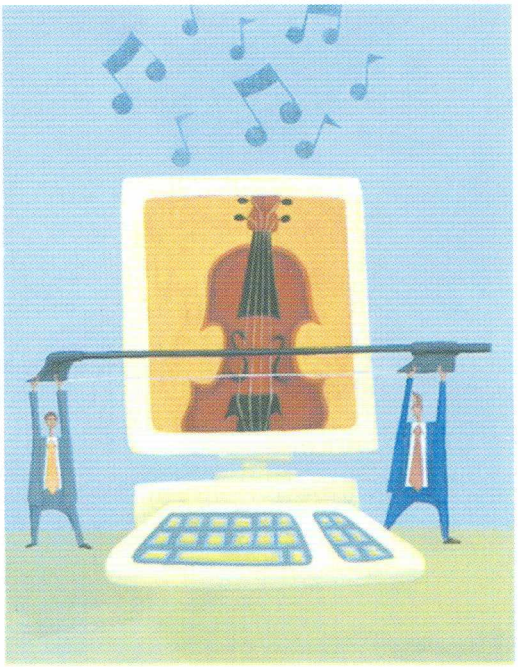

Το πανεπιστήμιο είναι ανάγκη να μελετήσει προσεκτικά τις δυνατότητες που προσφέρουν οι τεχνολογίες της πληροφορίας και να επιχειρηματολογήσει πειστικά στην πολιτική ηγεσία της χώρας για δημιουργία προϋποθέσεων συμπόρευσής της με τις έμπειρες κοινωνίες.

Μια τέτοια προοπτική θα το καταστήσει περισσότερο αποτελεσματικό στην αποστολή του και μαζί θα δώσει δυνατότητα απελευθέρωσης πόρων για δημιουργία ελκυστικού μαθησιακού περιβάλλοντος με ενίσχυση των θεμάτων που σχετίζονται με τον πολιτισμό. Με τον τρόπο αυτό το πανεπιστήμιο αποβάλλει την αδράνεια αφομοίωσης των αλλαγών και διατηρεί την ικανότητα να αντικατοπτρίζει το παρελθόν και ..να συνεχίζει να αναμορφώνει το μέλλον της κοινωνίας μας.

Το πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, ένα πανεπιστήμιο της περιφέρειας, ανταποκρινόμενο στις προκλήσεις της κοινωνίας της γνώσης έχει δημιουργήσει τις κατάλληλες υποδομές, δομές και περιβάλλον για διάχυση και αφομοίωση των νέων τεχνολογιών των επικοινωνιών και της πληροφορίας. Η δικτυακή του υποδομή καλύπτει τόσο τους εκπαιδευτικούς και ερευνητικούς χώρους όσο και τα δωμάτια των φοιτητικών εστιών η δε πρόσβαση στις πηγές της πληροφορίας είναι ελεύθερη και άνετη για όλα τα μέλη του ακαδημαϊκού χώρου. Η εκπαιδευτική διαδικασία και η έρευνα ενισχύεται με τις δυνατότητες του νέου περιβάλλοντος και μαζί αναπτύσσονται τα κατάλληλα εργαλεία για μεγιστοποίηση των δυνατοτήτων που προσφέρουν οι νέες τεχνολογίες, π.χ. EduTool. Το πανεπιστήμιο μας έχει το δικό του ασύρματο δίκτυο, προσφέροντας από απόσταση εκπαίδευση, τηλε-εργασία και τηλε-διάσκεψη.

Ένα πανεπιστήμιο της περιφέρειας πρέπει να εντάσσει στους σχεδιασμούς του την ανάπτυξη της περιφέρειας του και για το λόγο αυτό το πανεπιστήμιο μας, ανταποκρινόμενο στο χρέος του, έχει δημιουργήσει τις κατάλληλες δομές, π.χ., τεχνολογικό πάρκο, κέντρο τηλεματικής στην Ηγουμενίτσα, Ινστιτούτα, το Epirus-Net, κ.α., για τη δημιουργία φιλικού περιβάλλοντος για τη διάχυση των νέων τεχνολογιών στην παραγωγική διαδικασία και μαζί κλίματος αισιοδοξίας για την πορεία της κοινωνίας μας.

Η ανάπτυξη των νέων τεχνολογιών δεν είναι η λύση στα πολλά και δύσκολα προβλήματα που αντιμετωπίζει σήμερα ο θεσμός πανεπιστήμιο, αλλά είναι μια σημαντική δυνατότητα που πρέπει να ενταχθεί στο στρατηγικό του σχεδιασμό.

Ο κίνδυνος ... η στρατηγική να γίνει "σκοπός". Στην πορεία του ο θεσμός πανεπιστήμιο πρέπει να προσπαθήσει να προσαρμόσει την εποχή μας στις αρχές του, και αν αυτό δεν είναι δυνατόν, να διατηρήσει τις αρχές του.

Το πέρασμα του χρόνου

Στην δεκαετία του '60

Κ. Βαγιονάκης
Καθηγητής Φυσικής
Τμήματος Φυσικής
Πανεπιστημίου Ιωαννίνων

I. "Χρόνος τωρινός και χρόνος περασμένος
Ίσως είναι και οι δύο παρόντες στον μέλλοντα
Κι ο μέλλοντας να υπάρχει στον περασμένο.
Αν όλος ο χρόνος είναι αιώνια παρών
Όλος ο χρόνος χάνεται."
T.S.Eliot "Τέσσερα κουαρτέτα"

Δεν θα ήταν υπερβολή αν λέγαμε ότι ο χρόνος αποτελεί το μεγαλύτερο αίνιγμα για τον άνθρωπο. Όλη η ζωή μας καταδυναστεύεται από την έμμονη ιδέα του χρόνου και της ροής του. Στις σύγχρονες κοινωνίες, ιδιαίτερα, ο άνθρωπος κυριαρχείται από ρολόγια και χρονοδιαγράμματα. Και όμως, όταν σταματήσουμε για λίγο για να συλλογιστούμε πάνω στο τί πράγματι είναι ο χρόνος, θα δοκιμάσουμε μεγάλη αμηχανία. Αυτήν την αμηχανία είχε εκφράσει επιγραμματικά ήδη από τον πέμπτο αιώνα ο Αυγουστίνος με μια γνωστή του πρόταση: "Τί είναι χρόνος; Αν δεν με ρωτήσει κάποιος, τότε ξέρω. Αν, όμως, θα ήθελα να τον εξηγήσω σε κάποιον που θα με ρωτούσε, τότε πραγματικά δεν έχω ιδέα".

Κάνοντας μια σύντομη ιστορική αναδρομή, θα δούμε ότι τα πράγματα δεν ήταν πάντα έτσι περίπλοκα. Στους αρχαίους πολιτισμούς, όπου οι άνθρωποι συντόνιζαν τη ζωή τους με τους ρυθμούς της φύσης, ο χρόνος ήταν ένα οργανικό κομμάτι ενός κυκλικού κόσμου. Στο πνεύμα αυτό, ο Πλάτωνας (ακολουθώντας τον Παρμενίδη) ισχυρίστηκε ότι η ροή της καθημερινής εμπειρίας είναι μόνο η μισή πραγματικότητα, μια εφήμερη αντανάκλαση ενός άχρονου κόσμου από καθαρές και τέλειες μορφές, που συνιστούν την αιωνιότητα. Ο πλατωνικός ισχυρισμός περί κοσμικής κυκλικότητας άσκησε μεγάλη επίδραση στην ελληνιστική και, αργότερα, στην ρωμαϊκή σκέψη. Ιδιαίτερα, οδηγήθηκε από τους στωικούς φιλόσοφους στην ακραία λογική συνέπεια της έννοιας της παλιγγενεσίας, όπου τα πάντα επανεμφανίζονταν με τον ίδιο τρόπο από κύκλο σε κύκλο.

Στις πρώιμες αυτές θεωρήσεις, η έννοια του χρόνου παρέμενε κάτι αόριστο και ασαφές. Ο Αριστοτέλης ήταν αυτός που (στο πνεύμα του Ηράκλειτου πριν από αυτόν) συνέδεσε τον χρόνο με την κίνηση, κάτι που τον οδήγησε ν' αποδώσει μια πιο θεμελιώδη σημασία στον χρόνο. Παρόλα αυτά, και αυτός απέτυχε να εισάγει τον χρόνο σαν μια ανεξάρτητη οντότητα, μια παράμετρο της φυσικής θεώρησης.

Ένα αποφασιστικό σπάσιμο με την κυκλικότητα έγινε από τον ιουδαϊσμό. Η εβραϊκή παράδοση κήρυξε την γραμμική έννοια του χρόνου, σύμφωνα με την οποίαν ο κόσμος ξεκίνησε σε κάποια στιγμή στο παρελθόν και έκτοτε εξελίσσεται προς μια ορισμένη κατεύθυνση ιστορικής ακολουθίας. Έτσι, το σύμπαν που ξέρουμε έχει μιαν αρχή, μια μέση και ένα τέλος. Ο γραμμικός χρόνος υιοθετήθηκε από τον χριστιανισμό, όσο και από

τον ισλαμισμό, και επηρέασε βαθιά την ευρωπαϊκή σκέψη μέχρι τους μέσους χρόνους, όταν γεννήθηκε η επιστήμη. Τότε, ο ρόλος του χρόνου άρχισε να γίνεται κρίσιμος στην διαμόρφωση της αναδυόμενης γνώσης για την φύση.

Η ιστορία καταγράφει τον Γαλιλαίο σαν αυτόν που ουσιαστικά εισάγει τον χρόνο σαν βασική μετρούμενη ποσότητα σε μια διαδικασία εύρεσης των νόμων της φύσης. Όμως, η κρίσιμη θέση που κατέχει ο χρόνος στους νόμους του σύμπαντος καταδείχθηκε πλήρως με το έργο του Νεύτωνα στο τέλος του 17ου αιώνα. Ο Νεύτωνας διατύπωσε την σύγχρονη αντίληψη του χρόνου σαν μαθηματικής παραμέτρου, μιας ποσότητας ανάλογης με τον χώρο, που μπορεί καταρχήν να μετρηθεί με οποιαδήποτε ακρίβεια. Ενσωμάτωσε, έτσι, κατά θεμελιώδη τρόπο τον χρόνο στους νόμους του για την κίνηση και απέδωσε στο σύμπαν τον ρόλο ενός κοσμικού ρολογιού, που κτυπά αλάνθαστα σύμφωνα μ' ένα απόλυτο τρόπο (απόλυτος χρόνος). Στο πλαίσιο της νευτώνειας κοσμοθεωρίας, ο Λαπλάς αντιλήφθηκε ότι, εάν κάθε κίνηση μπορεί να προσδιοριστεί μαθηματικά, τότε η κατάσταση της κίνησης του σύμπαντος σε μια ορισμένη χρονική στιγμή καθορίζεται πλήρως από το παρελθόν και προσδιορίζει μονοσήμαντα το μέλλον. Ο νευτώνειος χρόνος και η συνακόλουθη κλασική αιτιοκρατία κυριάρχησαν επί δύο αιώνες. Η έννοια του γραμμικού χρόνου, που διαπερνά όλη αυτή την κοσμοθεωρητική αντίληψη, μεταφέρει μαζί της μια συγκεκριμένη κατεύθυνση ακολουθίας των γεγονότων από το παρελθόν στο μέλλον.

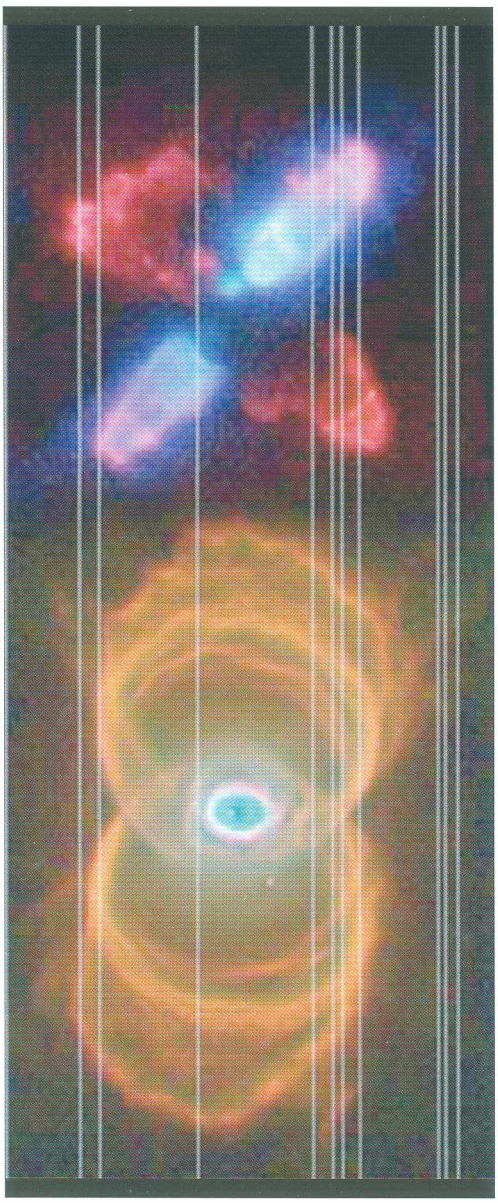

Στο δεύτερο μισό του δέκατου ένατου αιώνα, έχουμε δύο ανακαλύψεις σε διαφορετικά πεδία της επιστημονικής γνώσης, που μέχρι σήμερα βρίσκονται στη βάση των σχετικών συζητήσεων σε ό,τι αφορά την μυστηριώδη αυτή κατεύθυνση του χρόνου και την αναζήτηση μιας φυσικής αρχής για την κατανόηση της. Από την μια μεριά, οι φυσικοί ανακαλύπτουν τους νόμους της θερμοδυναμικής. Ιδιαίτερη σημασία έχει ο λεγόμενος δεύτερος νόμος: κάθε κλειστό σύστημα τείνει προς μια κατάσταση μεγαλύτερης αταξίας. Από στατιστική άποψη, ο λόγος φαίνεται να είναι ότι υπάρχουν εξαιρετικά περισσότεροι τρόποι μετάβασης από μια κατάσταση τάξης και οργάνωσης σε μια κατάσταση αταξίας και αποδιοργάνωσης παρά αντίστροφα. Έτσι, μολονότι οι θεμελιώδεις νόμοι της φυσικής δεν το απαγορεύουν, η αντίστροφη πορεία είναι εξαιρετικά απίθανο να συμβεί. Τα φαινόμενα ακολουθούν μιαν ορισμένη κατεύθυνση. Ο τεχνικός όρος που χρησιμοποιείται εδώ είναι η εντροπία, που είναι ένα μέτρο του πλήθους όλων αυτών των πιθανών τρόπων. Έτσι, σ' ένα κλειστό σύστημα η ολική εντροπία πάντοτε αυξάνεται, μέχρι να φτάσει σε μια μέγιστη τιμή (κατάσταση θερμοδυναμικής ισορροπίας). Ο δεύτερος νόμος της θερμοδυναμικής εισάγει μια συγκεκριμένη κατεύθυνση του χρόνου, ένα "βέλος του χρόνου", όπως επικράτησε αργότερα να λέγεται από τότε που χρησιμοποίησε τον σχετικό όρο ο A.Eddington (1928). Λέμε, λοιπόν, ότι η αύξηση της εντροπίας περιγράφει μια μη αντιστρεπτή διαδικασία και εισάγει το θερμοδυναμικό βέλος του χρόνου.

Από την άλλη μεριά, την ίδια εποχή ο Δαρβίνος δημοσιεύει το περίφημο και καθοριστικό βιβλίο του "Περί καταγωγής των ειδών". Η βιολογική εξέλιξη εισάγει, επίσης, μια κατεύθυνση στον χρόνο. Οι πρόσφατες ανακαλύψεις στην αποκωδικοποίηση του γενετικού κώδικα έρχονται να ενισχύσουν αυτό το γεγονός. Σε πρώτη ματιά, η θεωρία της βιολογικής εξέλιξης από απλούστερες, λιγότερο οργανωμένες δομές σε συνθετότερες, περισσότερο οργανωμένες δομές φαίνεται να αντιβαίνει στο νόμο αύξησης της εντροπίας. Όμως, ο νόμος αύξησης της

εντροπίας αφορά σε κλειστά συστήματα, ενώ οι οργανωμένες δομές εμφανίζονται σε (υπο)συστήματα που υπόκεινται σε συνεχή ανταλλαγή εντροπίας με το περιβάλλον. Αν λάβουμε σωστά υπόψη μας και την εντροπία του περιβάλλοντος, τότε συνολικά δεν υπάρχει καμιά αντίφαση. Αντίθετα, ο δεύτερος νόμος φαίνεται να παίζει δημιουργικό ρόλο στην εμφάνιση οργανωμένων δομών, που παρουσιάζονται μόνον εκεί όπου αυτός ισχύει.

Οι δύο μεγάλες επιστημονικές θεωρίες του εικοστού αιώνα, η θεωρία της σχετικότητας και η κβαντική θεωρία, τοποθετώντας και οι δύο τον παρατηρητή σε κεντρικό ρόλο, έφεραν χωρίς αμφιβολία μια νέα προοπτική και στο πρόβλημα της φύσης του χρόνου (εγκατάλειψη ενός απόλυτου χρόνου, εισαγωγή μιας απροσδιοριστίας στην φύση). Όμως, αντί να δώσουν κάποια αποφασιστική απάντηση, πρόσθεσαν μερικές ακόμη αινιγματικές περιπλοκές στο όλο ζήτημα. Λίγο μετά, η ανακάλυψη της διαστολής του σύμπαντος, που ο E.Hubble ήταν σε θέση ν' ανακοινώσει το 1929, αποτέλεσε μια από τις πιο βαρυσήμαντες επιστημονικές ανακαλύψεις όλων των εποχών. Η διαστολή του σύμπαντος έφερε μαζί της μιαν ακόμη κατεύθυνση, ένα άλλο βέλος του χρόνου, το κοσμολογικό.

Θα πρέπει να ξεκαθαρίσουμε σε τί ακριβώς συνίσταται το πρόβλημα των διαφορετικών πλευρών της κατεύθυνσης του χρόνου. Μιλώντας για κατεύθυνση του χρόνου εννοούμε ότι, ενώ όλοι οι φυσικοί νόμοι που ξέρουμε μέχρι σήμερα εμφανίζουν μια τυπική συμμετρία σε αναστροφή του χρόνου, παρόλα αυτά σε μακροσκοπικό επίπεδο υπάρχει μια έκδηλη χρονική ασυμμετρία στην "ιστορική" εξέλιξη του φυσικού κόσμου. Ένα βέλος του χρόνου συνδέεται με μια φυσική διαδικασία ή μ' ένα φαινόμενο ή, καλύτερα, με μια ολόκληρη τάξη φαινομένων που έχουν (ή, τουλάχιστον, φαίνεται να έχουν) μιαν ορισμένη κατεύθυνση στον χρόνο. Οι αντίστροφες χρονικά διαδικασίες ή φαινόμενα δεν συμβαίνουν (ή, τουλάχιστον, δεν φαίνεται να συμβαίνουν). Με άλλα λόγια, οι φυσικοί νόμοι είναι αντιστρεπτοί, αλλά τα φυσικά φαινόμενα είναι μη αντιστρεπτά. Ο χρόνος, λοιπόν, των φυσικών διαδικασιών είναι ένας μετρούμενος γραμμικός χρόνος, που εμφανίζει μια κολοσσιαία ασυμμετρία στην κατεύθυνση του. Και το ερώτημα είναι: από πού προέρχεται και γιατί υπάρχει αυτή η ασυμμετρία; Και επειδή, όπως αφήσαμε να εννοηθεί ήδη, διακρίνουμε έναν αριθμό φαινομενικά διαφορετικών βελών του χρόνου, σχετίζονται όλα αυτά μεταξύ τους; Υπάρχει, μήπως, ένα κύριο, πρωταρχικό βέλος, από το οποίο όλα τα υπόλοιπα μπορούν κατά κάποια έννοια να παραχθούν;

II. "Γιατί γνωρίζω πως ο χρόνος είναι πάντα χρόνος
Και ο τόπος είναι πάντα και μόνο τόπος
Και ό,τι είναι τωρινό είναι τωρινό μόνο για μία φορά
Και μόνο για έναν τόπο."

T.S.Eliot "Τέσσερα κουαρτέτα"

Τα διαφορετικά βέλη του χρόνου περιγράφουν, όπως είπαμε, μιαν ασυμμετρία στην "ιστορία" του φυσικού κόσμου κάτω από μια τυπική αναστροφή του χρόνου. Η "ιστορία" αυτή του φυσικού κόσμου μπορεί να ειδωθεί με δύο τρόπους και αυτό απηχεί τις δύο διαφορετικές σύγχρονες θεωρήσεις που γίνονται εδώ.

Η πρώτη αντιμετωπίζει την "ιστορία" του φυσικού κόσμου σαν ένα όλο, σαν ένα συνολικό φυσικό σύμπαν, χωρίς καμιά επιλογή ενός παρόντος ή μια εξωτερική διάκριση μεταξύ αρχής και τέλους. Θα μπορούσαμε να μιλήσουμε για ένα "σύμπλοκο" από φυσικά γεγονότα. Σ' αυτή την θεώρηση, ο χρόνος απλά υπάρχει σαν ένα είδος ετικέτας που χαρακτηρίζει τα φυσικά γεγονότα, χωρίς αυτά να τον επηρεάζουν. Είναι ένα είδος "σκηνής" πάνω στην οποίαν αυτά εξελίσσονται. Έτσι, ο χρόνος αποτελεί ένα υπερβατικό μέρος της πραγματικότητας και ό,τι αναφέραμε δεν συνιστά παρά "ασυμμετρίες εν χρόνω".

Η δεύτερη θεώρηση βλέπει τον ίδιο τον χρόνο να ρέει και να παράγεται μαζί με την γραμμική διαδοχή των φυσικών γεγονότων, τα οποία συνεπώς τον επηρεάζουν και τον δημιουργούν. Έτσι, ο χρόνος αποτελεί ένα συστατικό μέρος της πραγματικότητας, αξεδιάλυτα δεμένος με το περιεχόμενο του σύμπαντος, όπως άλλωστε και ο χώρος. Με την διαφορά ότι στο χώρο μπορούμε να παρατηρήσουμε ακολουθίες γεγονότων με οποιαδήποτε σειρά (π.χ. από τα δεξιά προς τα αριστερά ή από τα αριστερά προς τα δεξιά) ή να παραμείνουμε στο ίδιο μέρος. Αντίθετα, στο χρόνο έχουμε εμπειρία τέτοιων ακολουθιών μόνο από το παρελθόν προς το μέλλον και οι στιγμές φαίνεται να ακολουθούν άτεγκτα η μια την άλλη. Εδώ αναφερόμαστε σε "ασυμμετρία του χρόνου".

Όπως σωστά θα έχει ασφαλώς κάποιος διαισθανθεί, οι δύο αυτές σύγχρονες θεωρήσεις για τον χρόνο έχουν τις ρίζες τους στην αρχαία ελληνική φιλοσοφία μέσα στο πνεύμα όσων αναφέρθηκαν στην αρχή αυτού του άρθρου. Η πρώτη θεώρηση βρίσκεται στην παράδοση του Παρμενίδη και του Πλάτωνα, στην παράδοση του "είναι", μιας ιδιότητας με αιώνια ύπαρξη που υπερβαίνει το υλικό σύμπαν: ο χρόνος είναι ο ίδιος χθες, σήμερα, αύριο, για πάντα. Η δεύτερη θεώρηση βρίσκεται στην παράδοση του Ηράκλειτου και του Αριστοτέλη, στην παράδοση του "γίγνεσθαι", μιας ιδιότητας που γεννιέται

και ρέει μαζί με τις φυσικές διαδικασίες του υλικού σύμπαντος.

Θα πρέπει να παρατηρήσουμε ότι στην πρώτη θεώρηση εμπίπτουν ουσιαστικά όλα τα βέλη του χρόνου, που χαρακτηρίζονται από τις γενικές κατηγορίες φυσικών φαινομένων που δείχνουν προς μιαν συγκεκριμένη κατεύθυνση του χρόνου. Ακριβώς επειδή μιλάμε τότε για "ασυμμετρίες εν χρόνω", μπορεί να πει κανείς ότι δημιουργείται μια ψευδαίσθηση διάκρισης μεταξύ παρελθόντος, παρόντος και μέλλοντος, μια ψευδαίσθηση παρόλα αυτά "κυριαρχικά επίμονη", όπως είχε αναφερθεί σ' αυτήν κάποια στιγμή ο Αϊνστάιν, αν και πλήρως ενήμερος των αντιπιθέμενων ιδεών σχετικά με την φύση του προβλήματος. Πιο σωστό, λοιπόν, σ' αυτήν την περίπτωση είναι να μιλάμε όχι για βέλος του χρόνου, που υποδηλώνει κίνηση, αλλά για πυξίδα του χρόνου, που σε αναλογία με μια μαγνητική πυξίδα ή μ' έναν ανεμοδείκτη δείχνει προς μια κατεύθυνση, χωρίς αναγκαστικά να κινείται προς αυτήν. Στην δεύτερη θεώρηση εμπίπτει το κατεξοχήν βέλος του χρόνου, το λεγόμενο ψυχολογικό βέλος, που σχετίζεται με την ανθρώπινη συνείδηση και μνήμη και όπου εδώ ο όρος βέλος πράγματι κυριολεκτεί.

Σε φιλοσοφικό και φυσικό επίπεδο μπορεί να διατυπωθούν αντιφατικές απόψεις για τις δύο αυτές θεωρήσεις και παραμένει συζητήσιμο κατά πόσον αυτές μπορεί να έχουν διαφορετική ισχύ στο να εξηγήσουν την ασυμμετρία στην "ιστορία" του περιεχομένου του φυσικού σύμπαντος. Πολλές φορές έχει κανείς την εντύπωση ότι παίζει με τις λέξεις. Ανεξάρτητα από αυτό, ένα μέρος του μυστηρίου του χρόνου έχει να κάνει με τον προσδιορισμό της προέλευσης της κατευθυντικότητας, που εμφανίζει ο χρόνος στα διάφορα φυσικά φαινόμενα, ένα άλλο μέρος με το αν οι επιμέρους αυτές κατευθυντικότητες συσχετίζονται καθοιονδήποτε τρόπο μεταξύ τους, και ένα τρίτο μέρος με το πώς, σε τελευταία ανάλυση, η πυξίδα του χρόνου της πρώτης θεώρησης γίνεται το πραγματικό βέλος του χρόνου της δεύτερης.

III. "Στην αρχή μου βρίσκεται το τέλος μου"

T.S.Eliot "Τέσσερα κουαρτέτα"

Υπάρχουν, λοιπόν, διάφορα βέλη του χρόνου που παρουσιάζονται σε διάφορες περιοχές της φυσικής πραγματικότητας. Κάποια από αυτά βρίσκονται στην καθημερινή εμπειρία, κάποια σε φαινόμενα ελάχιστης κλίμακας και κάποια άλλα σε φαινόμενα μέγιστης κλίμακας. Σε μιαν αρίθμηση, ο R. Penrose συνέλεξε το 1979 έναν κατάλογο από επτά δυνατά βέλη του χρόνου (το επτά είναι ένας μαγικός αριθμός!). Ας αναφερθούμε στις περιοχές όπου αυτά παρουσιάζονται.

(1) Θερμοδυναμική. Αναφέραμε ήδη το πιο φημισμένο και, ίσως, το πιο σπουδαίο βέλος του χρόνου, την οικουμενική τάση αύξησης της εντροπίας και το στατιστικομηχανικό ανάλογο της, την αύξηση της αταξίας. Με το θερμοδυναμικό βέλος είπαμε ότι συνδέεται και η δυναμική αυτοοργάνωση της ύλης, όπως παρατηρείται στην βιολογική εξέλιξη. Ο γρίφος του θερμοδυναμικού βέλους έγκειται στο γιατί έχουμε ένα παρελθόν χαμηλής εντροπίας, στο γιατί το παρελθόν χαρακτηρίζεται από μεγαλύτερη οργάνωση.

Ο L. Boltzmann νόμισε ότι πέτυχε μιαν εξήγηση, όταν παρουσίασε το 1872 ένα θεώρημα, όπου μια ορισμένη ποσότητα (ισοδύναμη με το αντίθετο της εντροπίας) πάντα μειώνεται με τον χρόνο. Όμως, φάνηκε στη συνέχεια ότι αυτό που επιχείρησε ν' αποδείξει ενυπήρχε στην υπόθεση του περί μοριακού χάους και η συλλογιστική του για την αύξηση της εντροπίας θα μπορούσε στην πραγματικότητα να ισχύει και προς τις δύο κατευθύνσεις του χρόνου.

(2) Ηλεκτρομαγνητική ακτινοβολία. Αν και οι εξισώσεις του Maxwell είναι συμμετρικές κάτω από αναστροφή στον χρόνο και επιδέχονται δύο είδη λύσεων για την ηλεκτρομαγνητική ακτινοβολία, βλέπουμε πάντοτε ότι η ακτινοβολία απομακρύνεται από την πηγή παρά συγκλίνει προς αυτήν. Το γεγονός αυτό μας δίνει το βέλος της ακτινοβολίας.

Το 1909 υπήρξε μια ανταλλαγή απόψεων ανάμεσα στον Αϊνστάιν και τον σύγχρονο του ελβετό φυσικό W. Ritz πάνω στο βέλος ακτινοβολίας και την σχέση του με το θερμοδυναμικό βέλος. Ο Ritz πίστεψε ότι υπάρχει νόμος της φύσης που ευνοεί τις απομακρυνόμενες λύσεις και ότι αυτό θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί για να εξηγήσει και το θερμοδυναμικό βέλος. Ο Αϊνστάιν διαφώνησε, επιχειρηματολογώντας ότι και τα δύο βέλη θα πρέπει να προέρχονται αποκλειστικά από στατιστικές θεωρήσεις. Διατήρησε την ίδια άποψη πάντα. Αργότερα, το 1945 δύο από τους κορυφαίους φυσικούς του εικοστού αιώνα, ο J.A.Wheeler και ο R.P.Feynman, διατύπωσαν μια κλασική θεωρία που έδειχνε πώς το βέλος ακτινοβολίας μπορεί να παραχθεί από το θερμοδυναμικό. Η θεωρία Wheeler - Feynman επεκτάθηκε στη συνέχεια με διάφορους τρόπους και σε κβαντικό πλαίσιο.

Η κρατούσα άποψη σήμερα είναι ότι το βέλος της ακτινοβολίας είναι συνέπεια εκείνου της θερμοδυναμικής.

(3) Κβαντική μηχανική. Στην κβαντική μηχανική η διαδικασία της μέτρησης (ισοδύναμα, η πράξη της παρατήρησης ή γενικότερα, η αλληλεπίδραση ενός κβαντικού με ένα κλασικό σύστημα) οδηγεί στην πραγμάτωση μιας μόνον από τις πολλές δυνατότητες που, πριν από αυτό το σημείο, επιτρέπει η συμμετρική ως προς τον χρόνο και ντετερμινιστική εξίσωση του Schrodinger. Η φύση αυτής της διαδικασίας εισάγει το κβαντικό βέλος του χρόνου, μια και η όποια πραγμάτωση καταγράφεται ανεπιστρεπτί.

(4) Σωματιδιακή φυσική. Οι θεωρίες μας που περιγράφουν τον κόσμο των στοιχειωδών σωματιδίων βασίζονται σε μια ισχυρή συμμετρία, την συμμετρία που καθορίζει την συμπεριφορά κάτω από την συνδυασμένη αλλαγή του φορτίου, την αναστροφή του χώρου και την αναστροφή του χρόνου. Όμως, υπάρχει μια ορισμένη κατηγορία σωματιδίων (πιο κύρια τα λεγόμενα καόνια), που ο ρυθμός διάσπασης τους δεν είναι ο ίδιος όταν ο χρόνος αναστραφεί.

Από τότε που ανακαλύφθηκε το πολύ λεπτό αυτό φαινόμενο το 1964 έχει υπάρξει πολλή συζήτηση για το "τί θέλει η φύση να μας πει" μέσα από αυτό. Υπάρχει μια εσωτερική συσχέτιση της μικρής αυτής ασυμμετρίας με την δημιουργία της τεράστιας ετεροκλινούς ασυμμετρίας ύλης-αντιύλης στο σύμπαν.

(5) Κοσμολογία. Η διαστολή του σύμπαντος εισάγει το κοσμολογικό βέλος, που φαίνεται να δίνει μιαν άλλη μοναδική (και γι' αυτό ίσως πρωταρχική) πλευρά στην κατεύθυνση του χρόνου. Εδώ, βασικό ρόλο παίζει η βαρύτητα.

Κατ' αρχήν, οι εξισώσεις του Αϊνστάιν της γενικής θεωρίας της σχετικότητας (όπως και εκείνες της νευτώνειας θεωρίας) είναι συμμετρικές ως προς την χρονική αναστροφή, όμως η λύση που περιγράφει την δημιουργία και την εξέλιξη των κατανομών της ύλης στο σύμπαν διαχωρίζει την φάση της διαστολής από εκείνην της συστολής (τουλάχιστον στην παρούσα εποχή). Περιλαμβάνοντας την βαρύτητα, η οποία είναι μια ελκτική δύναμη που οδηγεί σε συσσωρεύσεις της ύλης (κατάσταση ισορροπίας για την βαρύτητα), ο γρίφος του κοσμολογικού βέλους έγκειται στο γιατί το σύμπαν ξεκίνησε από μια καλά οργανωμένη κατάσταση, όπως αυτή αποτυπώνεται στην εξαιρετικά ομοιόμορφη κοσμική ακτινοβολία μικροκυμάτων υποβάθρου (κατάσταση μακριά από την ισορροπία από άποψη βαρύτητας).

Το κοσμολογικό βέλος του χρόνου δεν φαίνεται να σχετίζεται άμεσα με τ' άλλα βέλη του χρόνου, πιο σημαντικά με το θερμοδυναμικό βέλος, μολονότι κάτι τέτοιο επιχειρήθηκε για πρώτη φορά από τον κοσμολόγο T. Gold το 1962. Η συζήτηση για την σχέση κοσμολογικού και θερμοδυναμικού βέλους παραμένει πάντοτε ανοικτή και σήμερα εστιάζεται γύρω από την λεγόμενη κβαντική κοσμολογία, το πλαίσιο της οποίας όμως εξακολουθεί να είναι αρκετά ολισθηρό. Η κύρια εξίσωση της (εξίσωση Wheeler-De Witt) δεν είναι καλά ορισμένη και η παραγωγή της συζητήσιμη. Επειδή δεν περιέχει χρονική μεταβλητή, έχει οδηγήσει ακόμη και σε άρνηση του χρόνου (πρόσφατη πρόταση του J. Barbour, όπως εκτίθεται στο βιβλίο του "Το τέλος του χρόνου").

(6) Φυσική μαύρων οπών. Οι εξισώσεις του Αϊνστάιν της γενικής θεωρίας της σχετικότητας επιτρέπουν την λύση της βαρυτικής κατάρρευσης μιας αρκούντως μεγάλης ποσότητας ύλης στον σχηματισμό μιας μαύρης οπής. Μια μαύρη οπή μπορεί να ειδωθεί σαν η τελική κατάσταση ισορροπίας για την βαρύτητα. Η χρονικά αντίστροφη διαδικασία, που θα παρίστανε επίσης μια δυνατή λύση, θα ήταν μια "λευκή οπή", που θα βρισκόταν για κάποιο απροσδιόριστο χρονικό διάστημα από την αρχή του σύμπαντος και έπειτα θα εκρηγνυόταν σ' έναν καταιγισμό συνηθισμένης ύλης. Ενδείξεις (αν όχι αποδείξεις) για μαύρες οπές συνεχίζουν αδιάκοπα να συγκεντρώνονται. Όμως, δεν υπάρχει καμιά ένδειξη για λευκές οπές και οι περισσότεροι επιστήμονες θα τις απέρριπταν ευθύς εξαρχής σαν όλες τις αντιστρεπτές επινοήσεις (φαίνονται επίσης να είναι ασυμβίβαστες και με το βέλος της ακτινοβολίας).

Το 1974 ο S.Hawking έκανε την αξιοσημείωτη ανακάλυψη ότι οι μαύρες οπές δεν είναι ακριβώς μαύρες, αλλά εκπέμπουν κβαντική ακτινοβολία: η ενέργεια της οργανωμένης ύλης , που έπεσε στην μαύρη οπή, εξέρχεται με την μορφή αποδιοργανωμένης ακτινοβολίας. Ο τρόπος που είδε ο Hawking την ανακάλυψη του ήταν ότι οι μαύρες οπές μοιάζουν μάλλον με λευκές οπές. Σε μια τέτοια περίπτωση, το υπό συζήτηση βέλος του χρόνου δεν θα υφίστατο ακριβώς. Ο Penrose διαφώνησε, επιμένοντας ότι μια μαύρη οπή και μια λευκή οπή είναι τελείως διαφορετικές (οι ενδιαφέρουσες διαφωνίες τους εκτίθενται στο βιβλίο τους "Η φύση του χώρου και του χρόνου").

Θα άξιζε σ' αυτό το σημείο να σημειώσουμε ότι η σχέση θερμοδυναμικής και βαρύτητας έχει θέσει σε μεγάλη δοκιμασία μερικούς από τους καλύτερους φυσικούς επιστήμονες. Το πώς συσχετίζονται οι δύο αυτές φυσικές περιοχές, από την άποψη του βέλους του χρόνου, συνδέεται στενά με τον ορισμό και την εξέλιξη της εντροπίας και, συνεπώς, με κάθε έννοια που θα βοηθούσε

να σκεφτούμε πάνω στην τάξη και την αταξία (π.χ. έννοια της πληροφορίας, χαοτική συμπεριφορά).

(7) Ψυχολογικός χρόνος. Αφήσαμε για το τέλος το πιο άμεσο στις εμπειρίες μας , το κυριολεκτικά βέλος του χρόνου, το ψυχολογικό, την αίσθηση δηλαδή που έχουμε ότι τα γεγονότα κινούνται αδυσώπητα προς το μέλλον, ενώ θυμόμαστε μόνο το παρελθόν. Περιέργως, παρουσιάζει και τις περισσότερες δυσκολίες, παρά το γεγονός ότι, επειδή ο δεύτερος νόμος της θερμοδυναμικής εφαρμόζεται στις βιολογικές διαδικασίες και στην ανθρώπινη μνήμη, συνήθως το ψυχολογικό βέλος θεωρείται συνέπεια του θερμοδυναμικού. Συνδέεται με το γεγονός ότι το μέλλον μπορεί αιτιακά να επηρεαστεί, ενώ το παρελθόν όχι, επομένως συνδέεται αφενός μεν με την σχέση αιτίου-αιτιατού (η αιτία προηγείται και το αποτέλεσμα έπεται), αφετέρου δε με την ελεύθερη βούληση μας. Παραπέμπει, επίσης, σε κάτι που είπαμε για το κβαντικό βέλος: σχετίζεται με δυνατότητες που γίνονται πραγματικότητες.

Όμως, εδώ τίθεται ένα ουσιαστικό θέμα, που αποτελεί την πιο εξέχουσα πλευρά του αινίγματος του χρόνου: πώς σχετίζεται ο φυσικός χρόνος, που αναφέρεται σε όλα τα υπόλοιπα βέλη, με τον ψυχολογικό χρόνο που αντιλαμβανόμαστε και βιώνουμε, δηλαδή με την κυριαρχική αίσθηση που έχουμε για μια ρέουσα παρούσα στιγμή, μια αίσθηση που μας είναι αδύνατον ν' απορρίψουμε και να πιστέψουμε ότι πρόκειται μόνο για ψευδαίσθηση; Όσον αφορά τον φυσικό χρόνο, φαίνεται ότι με τον έναν ή τον άλλον τρόπο η μείζων ασυμφωνία ανάμεσα στους αντιστρεπτούς θεμελειώδεις (μικρο)φυσικούς νόμους και τα μη αντιστρεπτά (μακρο)φυσικά φαινόμενα πρέπει να εδρεύει σε μια διαφορά ανάμεσα στις αρχικές και τις τελικές συνθήκες του σύμπαντος, που θα αποκλείει τις μισές από τις δυνατές λύσεις των εξισώσεων και θα καθορίζει την κατεύθυνση του χρόνου. Πώς, όμως, αυτή η πρωταρχική κατεύθυνση θα διαμορφώνει τις κατευθύνσεις καθενός ξεχωριστά βέλους του χρόνου, θα χρειάζεται πάντα μια πειστική εξήγηση.

Η μόνη εύλογη βάση για κάτι τέτοιο φαίνεται να έγκειται στο πώς η κβαντική θεωρία θα εφαρμόζεται στην κοσμολογία: ποιο είδος κοσμολογίας θα επιτρέπει την ανάδυση ενός κλασικού κόσμου από μια πρώιμη κβαντική περιοχή. Αλλά η κβαντική κοσμολογία είναι ακόμη σε εμβρυακή μορφή. Έτσι, δεν είναι παράξενο που οι διάφορες σχετικές προτάσεις (π.χ. η "χωρίς σύνορο" κοσμολογία των J. Hartle και S. Hawking, όπως εκτίθεται στα βιβλία του τελευταίου "Το χρονικό του χρόνου" και "Το σύμπαν σε ένα καρυδότσουφλο") συναντούν σοβαρά εμπόδια.

Από την άλλη μεριά, έχει κανείς την εντύπωση ότι η αίσθηση μας για την ροή του χρόνου πρέπει να σχετίζεται με τις αδιευκρίνιστες ακόμη διαδικασίες λειτουργίας στον ανθρώπινο εγκέφαλο και την εξ αυτών δημιουργία της συνείδησης του περάσματος του χρόνου. Έχουν όλα αυτά σχέση πάλι με την κβαντική φυσική; Πολλοί πιστεύουν πως ναι, αλλά η απώτερη σχέση θα πρέπει ν' αναζητηθεί στην διαφορά μεταξύ των δύο άκρων του χρόνου, όπου η αποτυχία της χρονικής συμμετρίας θα πρέπει ν' αποτυπωθεί στους κανόνες μιας θεωρίας που πηγαίνει πέρα από την σημερινή κατάσταση της γνώσης (βλ. π.χ. τα βιβλία του R. Penrose "Ο νέος αυτοκράτορας" και "Σκιές του νου").

Σε κάθε περίπτωση, είναι αξιοσημείωτο ότι όλες οι πλευρές της ασυμμετρίας του χρόνου φαίνεται να συνδέονται εσώτατα με τις συνθήκες στην αρχή και με το πιθανό τέλος του σύμπαντος. Χωρίς το σπάσιμο της χρονικής συμμετρίας, δεν θα υπήρχε κανενός είδους "ιστορία" της φύσης.

Το όλο πρόβλημα είναι βαθύτατο. Συνδέεται με την κβαντική θεωρία και την ερμηνεία της, με το πότε ένα κβαντικό σύστημα συμπεριφέρεται σχεδόν κλασικά και, σε τελευταία ανάλυση, με την λεπτή διαχωριστική γραμμή κατά την μετάβαση από την μικροφυσική στην μακροφυσική, όπου η δεύτερη δεσπόζει στην καθημερινή ζωή και υποτίθεται ότι εξηγείται αναγωγικά από την πρώτη. Στην πραγματικότητα, είναι δύσκολο να πει κανείς για πόσο καιρό θα παραμένει ένα ανυπέρβλητο πρόβλημα (ένα χαρακτηριστικό άρθρο δημοσιεύεται σε πρόσφατο τεύχος του περιοδικού Scientific American από τους M. Tegmark και J.A. Wheeler). Πολύ περισσότερο, είναι δύσκολο να πει κανείς για πόσο καιρό θα μας διαφεύγει η κατανόηση του πώς λειτουργεί ο ανθρώπινος εγκέφαλος και αντιλαμβάνεται τον χρόνο.

Ανεξάρτητα, πάντως, από το πότε, και αν, αποκτήσουμε το κλειδί που θα μας ανοίξει την πόρτα του μυστηρίου του χρόνου, ένα είναι βέβαιο: θα συνεχίζουμε να βιώνουμε την αβάσταχτη νοσταλγία του καβαφικού στίχου:

"Δώδεκα και μισή, πως πέρασεν η ώρα
Δώδεκα και μισή, πως πέρασαν τα χρόνια".

Συμβάλλοντας στην εκπαίδευση ενός σύγχρονου αγρότη - επιχειρηματία και στην ενίσχυση των σχέσεων διασυνοριακής συνεργασίας:

Μία πολυεπιστημονική εμπειρία στα πλαίσια του Interreg II

Κωνσταντίνα Μπάδα*

*Η Κωνσταντίνα Μπάδα ήταν η εισηγήτρια και η επιστημονικά υπεύθυνη του Προγράμματος με τίτλο "Εκπαιδευτικό υλικό στα αγροτικά θέματα στα ελληνικά και αλβανικά με χρήση πολυμέσων και ανάπτυξη στο Internet" που εκπονήθηκε στο πλαίσιο του Προγράμματος " Κοινοτική Πρωτοβουλία INTERREG II, Μέτρο 6.2 - Ενέργειες Α.ΙΙ, Α.ΙΙΙ & Δ " :Κατάρτιση σε δράσεις Διασυνοριακού χαρακτήρα"με παραδοτέο έργο οκτώ (8) CD ROMs με εκπαιδευτικό υλικό σε διάφορα αγροτικά θέματα.

Το παρόν κείμενο αποτέλεσε Εισήγηση στην Ημερίδα παρουσίασης και παράδοσης των οκτώ CD ROMs που πραγματοποιήθηκε στο Αγρίνιο (Σχολή Διαχείρισης Φυσικών Πόρων και Επιχειρήσεων) την 19η Οκτωβρίου 2001 και στα Τίρανα (Γεωργικό Πανεπιστήμιο Τιράνων), την 29η Οκτωβρίου 2001.

Η Ιστορία και η μνήμη μαρτυρούν σχεδόν με καταλυτικό και ευλαβικό συνάμα τρόπο ότι οτιδήποτε περνούσε μέσα από τα όρια της Αδριατικής και της Μεσογείου ευρύτερα, (αγαθά, άνθρωποι, ιδέες,) αποκτούσε κάτι από τη σημασία της ιδιοσυγκρασίας τους. Έπαυε δηλαδή νά ναι ξένο κι ετερόκλητο ή μάλλον χωρίς να πάψει να είναι ετερόκλητο μπορούσε να συνυπάρξει. Ο F. Braudel προσεγγίζει αυτόν τον τόπο σχεδόν γοητευμένος και με την ξεχωριστή ιστορική του ματιά, μας λέει ότι η πρωτότυπη ενότητα της Αδριατικής, ή της Μεσογείου ευρύτερα, η ξεχωριστή υπόστασή τους οφείλεται στις χάρες και τις κατάρες της φύσης τους, στους ανθρώπους τους που με επιμονή συνέδεαν τα πάντα μεταξύ τους ακόμα και τα πιο ετερόκλιτα πράγματα.

Τα κράτη και οι εκκλησίες, οι μονάρχες και αρχιερείς, οι κοσμικοί και εκκλησιαστικοί νομοθέτες επιμελήθηκαν τη διαίρεση του χώρου και των ανθρώπων, όμως δεν κατάφεραν να τους εντάξουν σε κανένα αποκλειστικά σύνολο αφού οι εσωτερικοί τους δεσμοί αντιστέκονταν στις κατά καιρούς διαιρέσεις.

Αυτήν την Ιστορία και τη μνήμη της πολιτισμικής και φυσικής ενότητας οι άνθρωποι την αισθάνονται να αλλάζει πρόσωπο καθώς για πρώτη φορά ανατρέπεται η αρμονική σχέση του ανθρώπου με το περιβάλλον και εφαρμόζεται μια ανορθόλογη και μη συνετή διαχείριση της οικόσφαιρας.

Η ανταπόκριση μας ως εκ τούτου στην πρόσκληση ανάπτυξης σχέσεων διασυνοριακής επικοινωνίας και συνεργασίας ίσως να εξωτερικεύει στην ουσία, ανεξάρτητα από τους στόχους μιας οικονομικής, πολιτιστικής πολιτικής ή απλά της πολιτικής την απόλυτη ανάγκη όλων μας να συνεχίσει να πραγματοποιείται και να παραμένει ως στοιχείο της καθημερινής ζωής μας ο πολιτισμός, στην ευρύτατη έννοιά του. Το έργο που ήδη ολοκληρώθηκε, έργο εκπαιδευτικό, υπηρετεί την παραπάνω πρακτική και ιδεολογία και φιλοδοξεί να συμβάλλει στην ανανέωση παγιωμένων στην συνείδηση των ανθρώπων του συγκεκριμένου χώρου, σχέσεων συνύπαρξης, συνεργασίας και επικοινωνίας.

Θα μου επιτρέψετε στο σημείο αυτό να αναφερθώ σύντομα στο "ιστορικό" του όλου εγχειρήματος που προχώρησε βασισμένο σε δύο - τρεις παραμέτρους: α) στο ότι είχα επαρκώς πεισθεί ότι οι νέες τεχνολογίες καταλύουν τους φραγμούς και τα σύνορα, διευκολύνουν τη διαδικασία της μάθησης και διαμορφώνουν καλύτερους όρους για την κοινωνία της πληροφορίας β) στο ότι αποτελεί επιστημονική μου θέση και επιλογή να επιχειρώ μια διεπιστημονική προσέγγιση των θεμάτων που με απασχολούν - θέματα κοινωνικά και πολιτισμικά κυρίως του αγροτικού κόσμου - και γ) στο ότι η τετράχρονη σχεδόν εμπλοκή μου με το Τμήμα Οργάνωσης και Διαχείρισης Αγροτικών Εκμεταλλεύσεων με έφερε κοντά σε άλλες επιστήμες και μου επέτρεψε να σκεφθώ ότι μια πολύ-επιστημονική και διεπιστημονική προσέγγιση θεμάτων του αγροτικού τομέα, και του αγροτικού κόσμου γενικότερα, θα είχε πολύ θετικά και χρήσιμα αποτελέσματα. Με αυτήν την οπτική και έχοντας από παλιότερα ξεκινήσει μια έρευνα για την "ιστορία, την οικονομία και τον πολιτισμό των ψαράδικων κοινωνιών και την παρακολούθηση των διαδρομών και των επικοινωνιών που άνοιγαν τα αγαθά και οι άνθρωποι της θάλασσας", αναζητούσα κατά καιρούς έναν τρόπο ενίσχυσης αυτής της διεπιστημονικής κατά βάση έρευνας και ένταξής της σε ένα ευρύτερο θεματικό και αναπόφευκτα διασυνοριακό πλαίσιο, αφού οι δρόμοι της θάλασσας και των προϊόντων της καταργούσαν από μόνα τους τα κλειστά σύνορα. Προς μια τέτοια κατεύθυνση κινούνταν εν μέρει το πρόγραμμα Διασυνοριακής συνεργασίας Interreg II που συνέβαλε στην καλλιέργεια σχέσεων συνεργασίας και επέτρεπε πρόσθετα την ανάπτυξη των προϋποθέσεων για την επίτευξή της. Δηλαδή την εκπαίδευση, την κατάρτιση ειδικότερα. Οι συζητήσεις με συναδέλφους που ασχολούνται με τον πρωτογενή τομέα παραγωγής και την ποιοτική αγροτική ανάπτυξη, προσδιόρισαν στη συνέχεια συνειδητά τις επιλογές και τους στόχους μιας διευρυμένης πλέον πρότασης. Αυτή κατατέθηκε από μέρους μου - στο πλαίσιο του Intereg II (Μέτρο 6.2 - Ενέργειες Α.ΙΙ, Α.ΙΙΙ & Δ " :Κατάρτιση σε δράσεις Διασυνοριακού χαρακτήρα") με κύριο αντικείμενο την ανάπτυξη ενός καινοτόμου εκπαιδευτικού υλικού -για αγροτικά θέματα και σε δύο γλώσσες, τα ελληνικά και αλβανικά. Απώτερος στόχος του έργου είναι η εκπαίδευση, μέσω αυτού του κοινού υλικού (που δίνει μάλιστα τη δυνατότητα της αυτό - αξιολόγησης αυτοεξ'εταση μέσα από ένα σύστημα ερωτήσεων πολλαπλών επιλογών), νέων ανθρώπων που θα αποτελέσουν τα καταρτισμένα στελέχη αγροτικών επιχειρήσεων ή θα αναδειχθούν οι ίδιοι σε αγρότες επιχειρηματίες ικανοί να στηρίξουν την ποιοτική αγροτική ανάπτυξη.

Η τεκμηρίωση της παραπάνω πρότασης συνόψιζε μεταξύ των άλλων ότι ο αγροτικός τομέας παραγωγής , ο αγροτικός γενικότερα κόσμος βρίσκεται σήμερα σε μια κρίσιμη καμπή και στη δύνη μεγάλων μεταβολών. Το ραγδαία π.χ. παγκοσμιοποιούμενο σύστημα αγοράς

των αγροτικών προϊόντων και οι αυξανόμενες διαρθρωτικές αλλαγές καθιστούν ως επιτακτική την ανάγκη της ανάπτυξης και της επέκτασης μιας ποιοτικής - οικολογικής - γεωργίας και κυρίως της αποκατάστασης της αρμονικής σχέσης μεταξύ κοινωνίας και περιβάλλοντος. Επεσήμανε επίσης ότι ο αγροτικός πληθυσμός της χώρας μας είναι σήμερα 17% αλλά είναι ακατάρτιστος, με γνώσεις δημοτικού, γερασμένος και εξαρτημένος από τα επιδόματα. Μια βιώσιμη ωστόσο αγροτική ανάπτυξη απαιτεί την εξασφάλιση προϊόντων ποιότητας, την προστασία του περιβάλλοντος και την ανάδειξη επαγγελματιών αγροτών με ανώτερες και ανώτατες σπουδές, ικανούς να ανταποκριθούν στις νέες απαιτήσεις, στις νέες λειτουργίες της γεωργίας. Είναι άλλωστε γνωστό ότι οι παράμετροι και οι δείκτες ποιότητας της αγροτικής παραγωγής και του περιβάλλοντος καθορίζονται και διαμορφώνονται κατά ένα μεγάλο ποσοστό και από εκείνους που ασχολούνται και την γεωργοκτηνοτροφική δραστηριότητα. Είναι γνωστό επίσης ότι αν και αποτελεί πρόθεση να αναπτυχθεί μια αγροπεριβαλλοντική πολιτική ικανή να δρομολογήσει την αειφόρα ανάπτυξη με βάση τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της κάθε περιοχής δεν υπάρχει η αντίστοιχη υποδομή, η στρατηγική και βεβαίως το ανθρώπινο εξειδικευμένο δυναμικό. Ως εκ τούτου για την ανάδειξη μιας διασυνοριακής, περιφερειακής ευρύτερα αγροπεριβαλλοντικής δράσης και κουλτούρας απαιτείται η εκπαίδευση στελεχών ικανών να την υποστηρίζουν, να την εφαρμόσουν συμβάλλοντας ταυτόχρονα στη διατήρηση της ζωτικότητας της περιφέρειας. Ειδικότερα της αγροτικής υπαίθρου των συνόρων (Ελλάδας- Αλβανίας στην προκείμενη περίπτωση) όπου η έλλειψη πνεύματος συνεργασίας μειώνει ακόμα περισσότερο τις δυνατότητες ανάπτυξης του επιχειρηματία αγρότη και περιορίζει τις δυνατότητες εξεύρεσης του εξειδικευμένων στελεχών αγροτικών επιχειρήσεων σε διάφορα θέματα της αγροτικής οικονομίας, όπως στον αγροτουρισμό, στις βιοκαλλιέργειες, στη μελισσοκομεία, στην βιολογική κτηνοτροφία κ.λ.π. ή στους τομείς διοίκησης, οργάνωσης, παραγωγής, εμπορίας, διανομής και προώθησης των προϊόντων τους.

Οι εκπαιδευτικές ενότητες προσδιορίστηκαν με βάση τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά των περιοχών που προσδιόριζε το Πρόγραμμα Interreg II και με βάση τις δυνατότητες ποιοτικής ανάπτυξης και απασχόλησης και τις προοπτικές μας. Αυτές είναι οι εξής:

1. Αγροτουρισμός
2. Βιολογική γεωργία
3. Παραδοσιακά αγροτικά προϊόντα
4. Παραδοσιακή αλιεία
5. Καλλιέργεια ανθοκομικών φυτών στο θερμοκήπιο
6. Καλλιέργεια λαχανικών στο θερμοκήπιο
7. Προετοιμασία και εγκατάσταση μελισσοκομείου
8. Βιολογική Κτηνοτροφία

Η πρόταση εν τέλει εγκρίθηκε και ύστερα από δύο χρόνια, και μετά από ανεπάντεχες και ευεργετικές για το έργο μας, παρατάσεις όλου του Προγράμματος Interreg II έχουμε στα χέρια μας ολοκληρωμένο το έργο που αναλάβαμε. Στο ξεκίνημά του περίσσευε ο ενθουσιασμός αλλά και εκδηλωνόταν, τουλάχιστον από μέρους μου έντονη η ανησυχία ότι η πολύ-επιστημονική αλυσίδα κάπου μπορούσε να σπάσει και η πολυάνθρωπη πολυποίκιλη ομάδα να μην τα καταφέρει να συνεργαστεί, να μην αντέξει την εσωτερική της διαφορετικότητα. Η πορεία ήταν περιπετειώδης, οι δυσκολίες πολλές, οι αδυναμίες άλλες τόσες αλλά η ομάδα τα κατάφερε και σήμερα μπορούμε να παραδώσουμε ένα πλούσιο καινοτόμο εκπαιδευτικό υλικό που είναι σε μορφή CD ROM με χρήση πολυμέσων, με δυνατότητα για κατάρτιση από μακριά και προσιτό σε όλους μέσω του διαδικτύου. Θέλουμε να πιστεύουμε ότι αυτό το υλικό, θα χρησιμοποιηθεί ως εκπαιδευτικό μέσο και ως εργαλείο γνώσης (από εκπαιδευτικούς Φορείς, από Οργανισμούς, Ινστιτούτα κλπ) για την κατάρτιση εξειδικευμένου δυναμικού, ικανού να συμβάλλει όχι μόνο στην ποιοτική ανάπτυξη του αγροτικού τομέα αλλά και στην εδραίωση διασυνοριακών σχέσεων συνεργασίας ανάμεσα στον Έλληνα αγρότη και στον αλβανό αγρότη, ανάμεσα

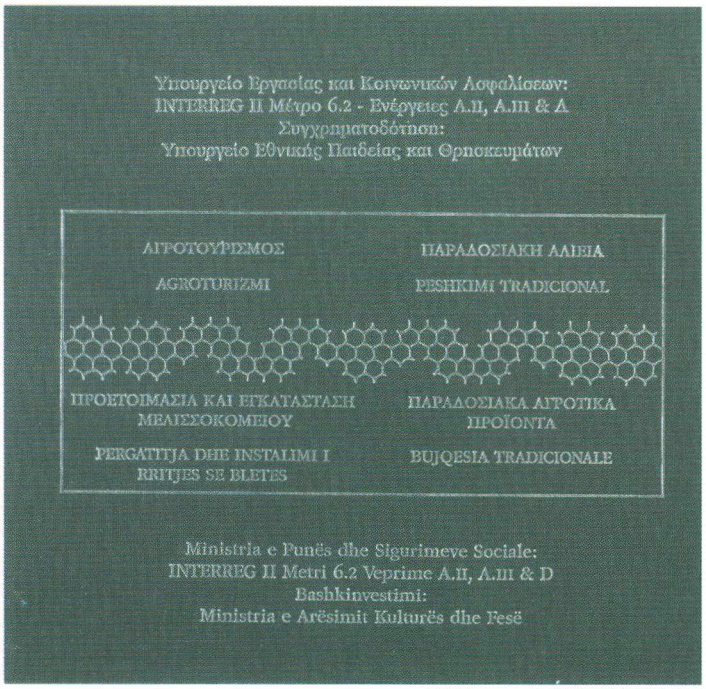

σε Επιμελητήρια, σε αγροτικές συνεταιρισμούς, σε αγροτικές επιχειρήσεις των δύο χωρών. Η βελτίωση της ανταγωνιστικότητά τους, η ανάπτυξη των προσόντων και του επίπεδου των εργαζομένων σ'αυτές και η βελτίωση της τοπικής αγροτικής παραγωγής, θα είναι μερικά από τα πρόσθετα θετικά αποτελέσματα αυτής της κατάρτισης.

Η υλοποίηση του έργου έγινε από το Τμήμα Οργάνωσης και Διαχείρισης Αγροτικών Εκμεταλλεύσεων και μέλη του Τμήματος Μαθηματικών του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων με τη συνεργασία της Κτηνιατρικής Σχολής του Γεωργικού Πανεπιστημίου Τιράνων και του Τμήματος Γεωπονίας του Γεωργικού Πανεπιστημίου Τιράνων.

Ο μεγάλος αριθμός των συνεργατών (συνολικά 58) δεν μου επιτρέπει να ευχαριστήσω ξεχωριστά τον κάθε συνεργάτη για τη συμβολή του σε αυτό το πολλαπλώς δύσκολο έργο. Χωρίς πάντως τη δική του συμμετοχή (ως συγγραφέα, ως μεταφραστή, ως συντελεστή ανάπτυξης και εφαρμογής των πολυμέσων και της εξ αποστάσεως κατάρτισης, ως μέλους της γραμματειακής υποστήριξης και της οικονομικής διαχείρισης, ως φωτογράφου κ.λπ) δεν θα είχε ολοκληρωθεί αυτό το έργο.

Ευχαριστώ θερμά το Υπουργείο Οικονομικών για την έγκριση της πρότασής μου, το Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων για τη χρηματοδότησή της στα πλαίσια της Κοινοτικής Πρωτοβουλίας INTERREG II Μέτρο 6.2 - Ενέργειες Α.ΙΙ, Α.ΙΙΙ & Δ ": Κατάρτιση σε δράσεις Διασυνοριακού χαρακτήρα και το Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων που ανέλαβε την οικονομική κάλυψη της εθνικής συμμετοχής. Ξεχωριστά ευχαριστώ το Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων και ιδιαίτερα την Επιτροπή Ερευνών που παρείχαν κάθε διευκόλυνση και στήριξη.

Ευχαριστίες επίσης οφείλω στα μέλη της Διακρατικής Επιτροπής κ. Τριαντάφυλλο Αλμπάνη, αναπληρωτή καθηγητή του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων, Παντελή Ζωϊόπουλο, αναπληρωτή καθηγητή του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων, κ. Klimi Lefter, αναπληρωτή καθηγητή του Γεωργικού Πανεπιστημίου των Τιράνων και Christo Illir αναπληρωτή καθηγητή του ίδιου Πανεπιστήμιου για την συνεργασία τους και τη συμβολή τους στην προώθηση της διασυνοριακής συνεργασίας. Σε κάθε εκπαιδευτική ενότητα συμμετείχε ομάδα Φοιτητών του Τμήματος Οργάνωσης και Διαχείρισης Αγροτικών Εκμεταλλεύσεων και ελπίζω να ήταν γι΄αυτούς μια καλή εμπειρία.

Ο περιορισμένος χρόνος εκπόνησης του έργου ίσως οδήγησε σε λάθη και παραλείψεις, ιδιαίτερα στα αλβανικά κείμενα που έπρεπε να μεταφραστούν και στη συνέχεια να τύχουν ηλεκτρονικής επεξεργασίας και ένταξής τους, από συνεργάτες που δεν είχαν εξοικείωση με την αλβανική γλώσσα, σε ένα δίγλωσσο CD ROM με πολλές εφαρμογές. Η απόκτηση εμπειρίας θα συμβάλλει στη βελτίωση του αποτελέσματος σε μια επόμενη επεξεργασία του υλικού. Σημειώνεται ότι το προαναφερόμενο εκπαιδευτικό υλικό καταχωρείται ήδη στο διαδίκτυο :webpage, http//agrotica.usa.uoi.gr και εκεί οι επιστημονικοί συντελεστές των επί μέρους εκπαιδευτικών ενοτήτων θα μπορούν να προβαίνουν σε διορθώσεις και προσθήκη υλικού τόσο στην ελληνική γλώσσα, όσο και στην αλβανική και να βελτιώνουν ή να διαφοροποιούν το σύστημα αυτό - αξιολόγησης των εκπαιδευόμενων.

Του Αγίου Γεωργίου... Δουρούτης

Μαρούλα Παπαευσταθίου- Τσάγκα
Φιλόλογος, Μ.Α.

Και στις 3 του Νοέμβρη γιορτάζει ο Άγιος Γεώργιος. Έχει καθιερωθεί Θεία Λειτουργία στο μοναστήρι του, στη Δουρούτη.

Πρωινό Σαββάτου. Χρόνος που δε διατίθεται και τόσο εύκολα για κάτι άλλο, πέρα από την ανασυγκρότηση του σπιτιού ή τη διεκπεραίωση όποιας άλλης υπόθεσης, που αναμένει το τέλος της εβδομάδας...

Όμως, παίρνω το αυτοκίνητο και κείνο -με τη σειρά του- με παίρνει από την πόλη, και σήμερα. Ανεβαίνουμε το λοφίσκο πίσω από το Πανεπιστήμιο. Ο βοριάς λυσσομανά δυνατός. Αλλαγή του καιρού αυτό το Σαββατοκύριακο. Τα δένδρα λυγίζουν.

Σταματώ πριν το λιθόστρωτο, καλοστρωμένο και καλοσχηματισμένο δρομάκι που οδηγεί στον Άγιο Γεώργιο. Ένα ακόμη αυτοκίνητο παρκάρει μαζί μου. Δε βλέπω κίνηση...

Διαβαίνω την πόρτα του καστρότειχου και εισέρχομαι σε ένα είδος αίθριου. Μια ματιά στο χώρο... Ανακαινισμένος, ομορφοκτισμένος.

Η Θεία Λειτουργία πλησιάζει στο τέλος... Βγήκαν τα Άγια.
"...Και πάντων των ευσεβών και ορθοδόξων χριστιανών".
Φέρνω το βλέμμα μου ένα γύρω. Οι αγιογραφίες είναι ασβεστωμένες. Υπολείμματα από δύο ζωγραφισμένες φιγούρες απομένουν στο νότιο τοίχο. Τα περιγράμματα από ολόκληρους αγίους έχουν αποτυπωθεί στην αριστερή πλευρά κοντά στο ιερό. Οι άγιοι ανιστορημένοι ή μη, όπως θα 'λεγε και ο Κόντογλου, την κρατούν τη θέση τους. Ξύλινο τέμπλο με εικόνες του Χριστού, της Παναγίας, του Αγίου Ιωάννη, της Αγίας Παρασκευής, που ξεφτούν. Στην Αποστολική Ζώνη πολλά κενά διάχωρα.

Φως εισερχόταν από τα θολωτά παράθυρα. Στο ταβάνι ο σοβάς μοιάζει υγρός και γι' αυτό καθόλου ομοιόμορφος. Άχρωμος. Κρύος. Σε κάποιες κολόνες πέφτουν οι ασβέστες και φανερώνεται η ζωγραφιά, όπου έχει σωθεί.

Ο Άγιος Γεώργιος τροπαιοφόρος, με τη μνήμη της παλιάς του αίγλης, αλλά και με ζωντανό το κονταροχτύπημα. Ο δράκων ούτος. Άη Γιώργη μου!

Έγινε η απόλυση. Τέσσερα-πέντε αντίδωρα. Πήραμε από διπλό...

.....

- Τι έγινε μωρέ παιδιά. Τελειώσαταν; Τόσο γρήγορα τα μασάτε...; Να μην προλάβουμε λίγο εκκλησία!
- Τι να γίνει κυρ Μήτσο... Τώρα που ήρθες...!
- Αν αργούσατε λίγο, θα 'ρχόταν και κανένας ακόμη. Εσύ, ψάλτη φταις...

Άρχισε να πειράζει τον τελούντα χρέη ψάλτη, έστω και διπλωμένο από τη μέση του, καλοκάγαθο Κώστα.
- Τουλάχιστον πήρα αντίδωρο...

Τύλιξε σε ένα χαρτί τα δυο κομμάτια, το ένα για τη γυναίκα του, άναψε για λίγο τα κεράκια στο σβησμένο μανουάλι και ξαναπροσκύνησε τον Άγιο.
- Αχ, Άγιέ μου... άντε και να ρίξεις κατάρα στους παλιοαμερικάνους!
- Τί, κι εσύ με τους Ταλιμπάν; τον πείραξε ο διπλανός του, προφανώς γνωστός του από το χώρο του Πανεπιστημίου.
- Όχι, αλλά δε βλέπεις, θα καταστρέψουν τον κόσμο... Αυτός ο Μπιν Λάντεν δικός τους είναι, άνθρωπός τους, που τον κουμαντάρουν αυτοί όσο θέλουν για να ξοδέψουν το υλικό από τις πολεμικές τους βιομηχανίες... Τι λες παιδί μου; Κι εγώ έλεγα παλιότερα, πολεμάν. Τίποτα! Ο πόλεμος γίνεται όταν θέλουν να πουλήσουν όπλα... Τα ξέρουμε πια...

Αχ, ο Θεός να φέρει ειρήνη στον κόσμο.
Τι την κάνατε έτσι την εκκλησία; Θα μας τιμωρήσει ο Άγιος.

- Δεν τιμωρεί ο Θεός κι ο Άγιος, επεμβαίνει ο ιερέας που ετοιμάζεται να φύγει.
- Μα δε βλέπεις πού πάμε; Μια, δυο, ... τρίτη, φάτη στο κεφάλι... Ο Θεός είναι αγάπη αλλά, άμα δεν καταλαβαίνουμε...
- Και πάλι, από τις αμαρτίες μας την παθαίνουμε, αυτοτιμωρούμαστε, απαντά φίλος.
- ...
- Μήπως μιλάς για το Θεό της Παλιάς Διαθήκης; Η Καινή Διαθήκη τη συμπλήρωσε... Ο Θεός δεν είναι τιμωρός, ξαναλέει ο ιερέας.
- Εγώ ξέρω ότι πολλά παιδιά πιστεύουν, ξαναγυρίζει την κουβέντα, παρόλα αυτά· και θα 'πρεπε να τη λειτουργείτε την εκκλησία, τουλάχιστον κάθε δεκαπέντε. Να 'ρχεται παπάς από δω γύρα. Θα βρείτε εσείς παπά... Να 'ρχεται ο κόσμος που μένει εδώ κοντά. Να ακούει καμπάνα. Τί τα 'χουμε ωραία φτιαγμένα ένα γύρω και αφήσαμε την εκκλησία; Εγώ θυμάμαι παλιά, γιατί το μοναστήρι είναι πολύ παλιό, μια φορά δεν ήρθε ο παπάς μας από το Ροδοτόπι να λειτουργήσει και ο Άγιος τον έδειρε. Ναι... δεν το πιστεύεις, τον μάλωσε. Γι' αυτό σου λέω, οι Άγιοι μαλώνουν. Ύστερα, ο Άγιος Δημήτριος, ο Άγιος Γεώργιος και οι Άγιοι Θεόδωροι, επί τουρκοκρατίας, πήγαιναν μπροστά και πολέμαγαν, σαν πρωτοπαλίκαρα. Το ξέρετε εσείς αυτό;
- Ναι, είναι οι Στρατηγοί Άγιοι, λέει ο ιερέας.

Περπατήσαμε το πετροσκαλισμένο δρόμο από το προαύλιο ώς την παράκαμψη της δημοσιάς, με τον αέρα να σφυρίζει ανάμεσα στα πεύκα, παραμερίζοντας πεσμένα παλιά κουκουνάρια, βελανίδια και φρέσκα κυπαρισσόμηλα που τα είχε μόλις ρίξει απ' τα ψηλά κυπαρίσσια. Βουερός άνεμος. Απότομο κρύο. Αυτό το Σαββατοκύριακο χάλασε η θερμοκρασία ή μάλλον... έφτιαξε, θα λέγαμε, αν ακριβολογούσαμε, αφού τώρα αρχίζει να θυμίζει φθινόπωρο και μάλιστα προχωρημένο. Παρόλα αυτά, βροχές δε βλέπουμε. Ούτε το Νοέμβρη η σπορά. Κατά την παλιά παροιμία
"Το Νοέμβρη και Δεκέμβρη φύτευε καταβολάδες"
Για σκέψου την αναπροσαρμογή της για κείνον που δε σπέρνει ούτε το Νοέμβρη; Τί του μέλλεται να θερίσει το Μάη...

- Κείνα τα χρόνια, όταν δεν έβρεχε, ο κόσμος έκανε λιτανείες. Παρακαλούσαν με πίστη και να, αμέσως βροχή. Τώρα, ποιος νοιάζεται...; Εψήγη η πίστις των πολλών! Έχεις διαβάσει Αποκάλυψη;
- ...
Κάτι πήγα να ψελλίσω...
- Είμαστε στην Έβδομη Σφραγίδα! Μ' αυτά που γίνονται πάμε προς το τέλος. Θα μας δηλητηριάσουν τα νερά. Δε θα ξέρουμε τι να φάμε, το 'λεγε ο πατρο-Κοσμάς... Η προσευχή. Δε χρειάζεται να 'σαι στο Άγιο Όρος. Ούτε μοναχός ή μοναχή. Κι ένας απλός άνθρωπος με καθαρή καρδιά μπορεί να κάνει θαύματα. Εγώ ξέρεις, στο παλιό Πανεπιστήμιο, στην Πρυτανεία, πήγαινα να κλείσω τα παράθυρα, να δω αν είναι όλα εντάξει, πριν φύγω. Με βλέπει ένα μεσημέρι ο τότε πρύτανης, ο κ. Βέργαδος. Τι κάνεις, εδώ; Να, κ. Πρύτανη, βλέπω αν είναι όλα εντάξει, λέω, και κάνω έτσι όπως έβγαινα στη σκάλα και πέφτω να τσακιστώ. Το πιστεύεις ότι με κράτησε ένα χέρι αόρατο; Σάστισε ο Πρύτανης. Εγώ όμως ξέρω ότι ένα χέρι αόρατο με κράτησε και πιστεύω στο Θεό. Και αγαπάω πολύ τον Άγιο Νεκτάριο που με γιάτρεψε από τους πονοκεφάλους...
- Μας λείψατε. Είσαστε μια ευχάριστη παρουσία στη Δομπόλη, φοιτητές εμείς τότε..., μας λέγατε μια κουβέντα, ένα καλό λόγο...
- Να σου πω, για να ξέρεις. Ο άνθρωπος, όταν ακουμπάει στο Θεό είναι πάντα νέος· χαρούμενος και απλός. Άμα ακουμπάς εκεί, ό,τι καλό περνάει από το χέρι σου το κάνεις. Να ακουμπάς στους Αγίους και στο Χριστό.

Το αυτοκίνητο είχε φτάσει στην πλατεία. Χαιρετηθήκαμε.

- Πού θα σε ξαναβρούμε;
- Άρη Βελουχιώτη... μένω, θα χαρώ να πιούμε έναν καφέ.

Ο Άγιος Γεώργιος γιόρτασε σήμερα, ημέρα της ανακομιδής των λειψάνων του, σύμφωνα με το εκκλησιαστικό ημερολόγιο. Το Μοναστήρι του Αγίου Γεωργίου Περιστεράς, όπως λεγόταν κάποτε, μπορεί να μη γίνει Θεολογική Σχολή, υλοποιώντας ευσεβείς πόθους ορισμένων, ή ξενώνας με αρχονταρίκι, στόχος πιθανόν των ανακαινιστών του, ή οτιδήποτε άλλο, όνειρα, τα οποία εμείς αγνοούμε και δεν ξέρω κατά πόσον μπορούμε να συμβάλουμε στην πραγματοποίησή τους.
Ο Άγιος πάντως φαινόταν να έχει αγγίξει τον καλοκάγαθο αυτό Γιαννιώτη, με την παπαδιαμάντεια απλότητα και πίστη, άνθρωπο του τόπου μας, παλιού καλού καιρού, που ζει αρμονικά, γιατί ζει φυσικά.

Μια πεταλούδα στο χρώμα του κεραμιδιού με μαύρες πιτσίλες, έμοιαζε σα να κοιμόταν με ανοιχτά τα φτερά, στο δάπεδο. Τη σήκωσα. Είχε αραχνιάσει. Από τον Απρίλιο θα ήταν, στις 23, που γιόρταζε ο Αη-Γιώργης. Την πήρα μαζί μου. Καθώς την κοίταζα όλο και πιο πολύ μου έμοιαζε πως κοιμόταν, με ανοιγμένα τα φτερά...

Βάσω Κατσαδήμα
Προϊσταμένη του Τμήματος Δημοσίων Σχέσεων

Τιμητικές Διακρίσεις στους κ.κ. Ευάγγελο Γραγουδά και Αθανάσιο Λιούμα

Στις 30 Ιανουαρίου 2002, εορτή των Τριών Ιεραρχών και ημέρα των Ελληνικών Γραμμάτων, πραγματοποιήθηκε η καθιερωμένη εκδήλωση στην αίθουσα τελετών "Γεώργιος Μυλωνάς" κατά την οποία μίλησε η κυρία Βάσα Κοντορίνη, Καθηγήτρια Επιγραφικής στο Τμήμα Ιστορίας - Αρχαιολογίας με θέμα: "Όψεις της εκπαίδευσης κατά την ελληνιστική περίοδο".

Την ίδια μέρα το Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων ύστερα από ομόφωνη απόφαση της Συγκλήτου απένειμε τιμητικές διακρίσεις στους κ.κ.: **Ευάγγελο Γραγουδά**, Καθηγητή της Ιατρικής Σχολής του Πανεπιστημίου του Harvard, για την πολύτιμη συμβολή του στην Ιατρική επιστήμη και ειδικότερα στην έρευνα της Οφθαλμολογίας. Για το έργο του κ. Γραγουδά μίλησε η Πρόεδρος της Ιατρικής Σχολής, Καθηγητής κυρία Νίκη Αγνάντη καθώς και ο Καθηγητής της Οφθαλμολογίας κ. Κων/νος Ψύλλας. **Αθανάσιο Λιούμα**, Δικηγόρο Αθηνών παρ' Α.Π για την πολύτιμη και πολύχρονη προσφορά των νομικών υπηρεσιών του, στο Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων.

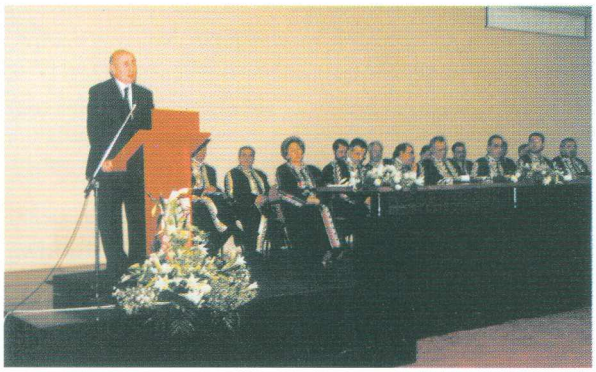

Ο Αντιπρύτανης του Πανεπιστημίου μας, Καθηγητής κ. Γεώργιος Δήμου μίλησε για το ήθος, τις ικανότητες και την απαράμιλλη διάθεσή του για προσφορά προς τον τόπο του.

Κλείνοντας ο κ. Αντιπρύτανης τόνισε: "η τιμή που του γίνεται είναι η ελαχίστη προσφορά σε σχέση με τη συγκινητική μακροχρόνια και ουσιαστική νομική στήριξή του Πανεπιστημίου μας".

Επίσκεψη της Επιτρόπου κυρίας Άννας Διαμαντοπούλου στο Πανεπιστήμιο

Στις 25 Ιανουαρίου 2002 επισκέφθηκε το Πανεπιστήμιό μας η Επίτροπος της Ελλάδας στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή κυρία Άννα Διαμαντοπούλου. Την κυρία Επίτροπο ξενάγησε στους χώρους του Πανεπιστημίου ο Πρύτανης κ. Χ. Μασσαλάς. Η κ. Άννα Διαμαντοπούλου εντυπωσιάστηκε από το ολοκληρωμένο κτήριο της Κεντρικής Βιβλιοθήκης καθώς και από το κτηριακό συγκρότημα του Μοναστηριού.

Η κυρία Διαμαντοπούλου μίλησε για το "Το μέλλον της Ευρώπης" την ίδια μέρα στην κατάμεστη αίθουσα Λόγου και Τέχνης.

Υποδοχή Πρωτοετών Φοιτητών

Όπως κάθε χρόνο έτσι και φέτος πραγματοποιήθηκε η υποδοχή των πρωτοετών φοιτητών όλων των τμημάτων στην αίθουσα "Γεώργιος Μυλωνάς" του Πανεπιστημίου μας.

Ο Πρύτανης κ. Χρήστος Μασσαλάς καλωσόρισε τους φοιτητές και παρουσίασε όλες τις δράσεις και δομές του Πανεπιστημίου.

Την ίδια μέρα η κ. Βιργινία Κασιούμη, στη μνήμη του συζύγου της Αδαμάντιου Κασιούμη πρόσφερε και φέτος χρηματικά βραβεία στους δύο πρώτους Ηπειρώτες εισαχθέντες φοιτητές της Ιατρικής Σχολής.

Στη συνέχεια οι πρόεδροι όλων των τμημάτων του Πανεπιστημίου μας βράβευσαν τους πρώτους εισαχθέντες με αναμνηστικά δώρα.

Επίτιμος Διδάκτορας της Ιατρικής Σχολής του Πανεπιστημίου μας ο κ. Klaus Kayser

Η Ιατρική Σχολή του Πανεπιστημίου μας αναγόρευσε επίτιμο διδάκτορα του Τμήματος της τον κ. Klaus Kayser, Καθηγητή Παθολογικής Ανατομικής της Ιατρικής Σχολής του Πανεπιστημίου της Χαϊδελβέργης, ειδικό στις παθήσεις των πνευμόνων, στην τηλεϊατρική-τηλεπικοινωνία.

Το έργο του κ. Klaus Kayser παρουσίασε η Πρόεδρος της Σχολής, Καθηγητής κ. Νίκη Αγνάντη.
Η εκδήλωση έκλεισε με ομιλία του τιμωμένου με θέμα: "Η τεχνητή Νοημοσύνη συναντά την Τηλεπαθολογία: Νέες προοπτικές της τηλεπικοινωνίας στην Παθολογία".

Προβολές της Κινηματογραφικής Λέσχης

Η Κινηματογραφική Λέσχη του Πανεπιστημίου μας ξεκίνησε ήδη το αφιέρωμα "Ο πόλεμος με τα μάτια του κινηματογράφου" με έξι γνωστές ταινίες αντιπροσωπευτικές της εποχής τους. Η κ° Μπριγκίτε Παντή γράφει σχετικά:

"Τις τελευταίες δεκαετίες ζούμε σε μια εποχή μακιαβελικών πολέμων, όπου αυτοί που τους παρακινούν, προσπαθούν να τους δικαιολογήσουν σαν μια "νομοτελειακή αναγκαιότητα για χάρη της Ειρήνης και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων" (Βιετνάμ, Ιράκ, Γιουγκοσλαβία, Αφγανιστάν).

Ο πολιτικός κυνισμός παράγει και τη δική του ηθική. Έτσι, από τον πόλεμο που γινόταν κάποτε στο όνομα της Πατρίδας, της Οικογένειας και της Θρησκείας, φτάσαμε στον πόλεμο εν ονόματι της τρομοκρατίας. Ο Κινηματο-γράφος παρακολουθεί αυτή την άμβλυνση των αξιών σχετικά με το αιτιολογικό των πολέμων. Από την καθαρή αντιπολεμική του στάση μετά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο, "εκσυγχρονίζεται" στην παραγωγή πολεμικών ταινιών, με πολλά εφέ και άφθονο αίμα ή προσανατολίζεται σε μια "περιπέτεια ψυχαγωγίας", σ΄ ένα χώρο έξω από την κοινωνία".

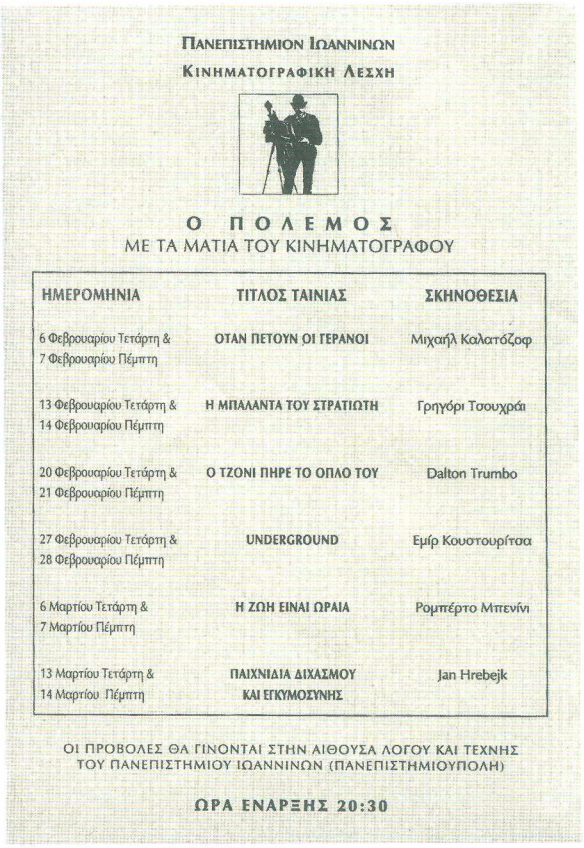

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΝ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΙΚΗ ΛΕΣΧΗ

Ο ΠΟΛΕΜΟΣ
ΜΕ ΤΑ ΜΑΤΙΑ ΤΟΥ ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΟΥ

ΗΜΕΡΟΜΗΝΙΑ	ΤΙΤΛΟΣ ΤΑΙΝΙΑΣ	ΣΚΗΝΟΘΕΣΙΑ
6 Φεβρουαρίου Τετάρτη & 7 Φεβρουαρίου Πέμπτη	ΟΤΑΝ ΠΕΤΟΥΝ ΟΙ ΓΕΡΑΝΟΙ	Μιχαήλ Καλατόζοφ
13 Φεβρουαρίου Τετάρτη & 14 Φεβρουαρίου Πέμπτη	Η ΜΠΑΛΑΝΤΑ ΤΟΥ ΣΤΡΑΤΙΩΤΗ	Γρηγόρι Τσουχράι
20 Φεβρουαρίου Τετάρτη & 21 Φεβρουαρίου Πέμπτη	Ο ΤΖΟΝΙ ΠΗΡΕ ΤΟ ΟΠΛΟ ΤΟΥ	Dalton Trumbo
27 Φεβρουαρίου Τετάρτη & 28 Φεβρουαρίου Πέμπτη	UNDERGROUND	Εμίρ Κουστουρίτσα
6 Μαρτίου Τετάρτη & 7 Μαρτίου Πέμπτη	Η ΖΩΗ ΕΙΝΑΙ ΩΡΑΙΑ	Ρομπέρτο Μπενίνι
13 Μαρτίου Τετάρτη & 14 Μαρτίου Πέμπτη	ΠΑΙΧΝΙΔΙΑ ΔΙΧΑΣΜΟΥ ΚΑΙ ΕΓΚΥΜΟΣΥΝΗΣ	Jan Hrebejk

ΟΙ ΠΡΟΒΟΛΕΣ ΘΑ ΓΙΝΟΝΤΑΙ ΣΤΗΝ ΑΙΘΟΥΣΑ ΛΟΓΟΥ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗΣ ΤΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ (ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥΠΟΛΗ)

ΩΡΑ ΕΝΑΡΞΗΣ 20:30

ΤΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΤΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

Ίρις

Τυπώθηκε σε ανακυκλώσιμο χαρτί

ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΕΚΔΟΣΗΣ ΣΥΜΦΩΝΑ ΜΕ ΤΟ ΝΟΜΟ:
Πρύτανης Πανεπιστημίου Ιωαννίνων
Χρήστος Μασσαλάς

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΚΑΙ ΣΥΝΤΑΞΗ ΕΚΔΟΣΗΣ:
Γιώργος Παντής
Κωνσταντίνα Τζουβάρα

ΣΧΕΔΙΑΣΗ ΕΚΔΟΣΗΣ - ΜΟΝΤΑΖ:
Έλενα Χασαλεύρη

ΕΚΤΥΠΩΣΗ:
Γιάννης Λεονταρίδης
(Πανεπιστημιακό Τυπογραφείο Ιωαννίνων)

Η γειτονιά του Ελιγιά στα Γιάννενα (Αρχείο Ε. Κουρμαντζή)

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ 2001